

Položaj i potrebe dece i majki migranata iz Rusije u Srbiji

Dr Tanja Pavlov, Vladimir Petronijević
GRUPA 484

Save the Children

Položaj i potrebe dece i majki migranata iz Rusije u Srbiji

Dr Tanja Pavlov, Vladimir Petronijević

GRUPA 484

**POLOŽAJ I POTREBE DECE I MAJKI MIGRANATA
IZ RUSIJE U SRBIJI**

IZDAVAČ:

Grupa 484
Pukovnika Bacića 3
11000 Beograd, Srbija
www.grupa484.org.rs

ZA IZDAVAČA:

Miroslava Jelačić Kojić

AUTORI

Dr Tanja Pavlov
Vladimir Petronijević
GRUPA 484

Save the Children

Podršku za sprovođenje istraživanja obezbedila je organizacija Save the Children. Izneseni stavovi u ovoj publikaciji odgovornost su autora i ne predstavljaju nužno stavove organizacije Save the Children.

Sadržaj

SAŽETAK	5
1. UVOD	7
2. KONTEKST ISTRAŽIVANJA	10
3. METODOLOŠKI OKVIR	11
3.1. Zadaci istraživanja i metodologija	11
3.2. Učesnici u istraživanju	11
3.3. Ograničenja metodologije	12
4. NALAZI ISTRAŽIVANJA	13
4.1. Obrazovanje	13
4.1.1. Zakonski, strateški i institucionalni okvir za obrazovanje učenika migranata iz Rusije	13
4.1.2. Obrazovanje učenika migranata iz Rusije u praksi – percepcija relevantnih aktera	15
4.1.3. Perspektiva dece, majki i volontera iz Rusije	20
4.1.4. Obrazovanje učenika migranata iz Rusije – rezime izazova i rešenja	25
4.2. Kulturna prava	29
4.2.1. Zakonski, strateški i institucionalni okvir za realizaciju kulturnih prava migranata iz Rusije	29
4.2.2. Ostvarivanje kulturnih prava migranata iz Rusije – percepcija relevantnih aktera	30
4.2.3. Ostvarivanje kulturnih prava migranata iz Rusije – rezime izazova i rešenja	34
4.3. Zdravstvena zaštita	34
4.3.1. Zakonski, strateški i institucionalni okvir za ostvarivanje zdravstvene zaštite migranata iz Rusije	34
4.3.2. Ostvarivanje zdravstvene zaštite dece i majki migranata iz Rusije – percepcija relevantnih aktera	36
4.3.2. Ostvarivanje zdravstvene zaštite dece i majki migranata iz Rusije – rezime izazova i rešenja	38
4.4. Regulisanje statusa i pristup tržištu rada	38
4.4.1. Zakonski, strateški i institucionalni okvir za regulisanje statusa i pristup tržištu rada migranata iz Rusije	38
4.4.2. Regulisanje statusa i pristup tržištu rada majki migrantkinja iz Rusije – percepcija relevantnih aktera ..	39
4.4.3. Regulisanje statusa i pristup tržištu rada majki migrantkinja iz Rusije – rezime izazova i rešenja	43
5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	44

Skraćenice

ADRA	Humanitarna i razvojna organizacija Hrišćanske adventističke crkve (Adventist Development and Relief Agency)
APR	Agencija za privredne registre
ENIC/NARIC	Centar za nostrifikaciju školskih isprava u okviru Agencije za kvalifikacije (European Network of Information Centres - National Academic Recognition Information Centres)
EU	Evropska Unija
FGD	Fokus grupna diskusija
GSI	Grupa za obrazovanje manjina, socijalnu inkluziju i zaštitu od nasilja i diskriminacije
HEART	Isceljenje i obrazovanje kroz umetnost (Healing and Education Through the Arts)
IKT	Informaciono-komunikacione tehnologije
IOM	Međunarodna organizacija za migracije (International Organization for Migration)
IOP	Individualni obrazovni plan
JLS	Jedinica lokalne samouprave
JRS	Jezuitska služba za izbeglice (Jesuit Refugee Service)
MOCD	Međunarodna organizacija civilnog društva
MPNTR	Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja
NSHC	Novosadski humanitarni centar
NSZ	Nacionalna služba za zapošljavanje
OCD	Organizacija civilnog društva
PIN	Mreža psihosocijalnih inovacija (Psychosocial Innovation Network)
PISA	Program za međunarodnu procenu učenika (Programme for International Student Assessment)
PPS	Pedagoško-psihološka služba
RFZO	Republički fond za zdravstveno osiguranje
RS	Republika Srbija
UN	Ujedinjene nacije
UNHCR	Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbeglice (United Nations High Commissioner for Refugees)
UNICEF	Dečiji fond Ujedinjenih nacija (United Nations Children's Fund)
ZUOV	Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja

Sažetak

Srbija je tradicionalno tranzitna zemlja za decu i odrasle izbeglice i migrante koji traže bezbednost i bolji život u Evropi, putujući takozvanom balkanskom rutom, što pokazuje mali broj tražilaca i tražiteljki azila u Srbiji. Međutim, Srbija postaje sve više i zemlja destinacije za strane državljane i državljanke. **Tokom 2023. godine izdato je više od 52.000 radnih dozvola strancima i strankinjama, što je skok od skoro 70% u odnosu na prethodnu godinu.**¹ Najbrojnija imigracija u Republici Srbiji 2022. i 2023. godine bili su državljani Ruske federacije – 22.351 i 41.644 osoba, od kojih je u obe godine bilo 45,6% žena.² Odobrenje za privremeni boravak 2023. dobilo je prvi put 24.068 državljana Ruske federacije, što čini 53% izdatih odobrenja.³ Od ukupnog broja prvi put izdatih odobrenja državljanima Rusije, 10.768 je po osnovu spajanja porodice, što čini 78,5% uverenja izdatih po tom osnovu.⁴ Upravo zato što su najbrojnija imigrantska grupa u Srbiji i u najvećem procentu od svih imigranata ostvaruju privremeni boravak na osnovu spajanja porodica, namera nam je bila da utvrdimo u kom stepenu ostvaruju svoja osnovna prava i kakav je kvalitet njihove integracije u Srbiji, sa fokusom na žene i decu. Nalazi istraživanja treba da doprinesu unapređenju mehanizama integracije za svu decu i odrasle strance u ključnim sferama društvenog života u Srbiji.

Cilj istraživanja jeste da, na osnovu prikupljenih podataka, **pružimo smernice i preporuke za donosiocje odluka i druge relevantne aktere za unapređenje pristupa i kvaliteta realizacije prava na obrazovanje, kulturnih prava, prava na zdravstvenu zaštitu i uključivanje na tržište rada** dece i majki iz Rusije.

Istraživanje je sprovedeno u periodu od početka decembra 2023. do kraja maja 2024. godine. Podrazumevalo je razgovore **sa decom i majkama iz Rusije**, akterima ključnim za realizaciju navedenih prava **iz institucija, međunarodnih i domaćih organizacija civilnog društva, kao i sa ruskim volonterima u jednoj domaćoj organizaciji civilnog društva.** Metodologija je bila kvalitativna i uključivala je desk analizu i istraživanje na terenu putem fokus-grupnih diskusija (FGD) i intervjuua. **U istraživanju je učestvovala 61 osoba.** Ograničenje metodologije, pre svega, proizlazi iz **malog i prigodnog uzorka majki i dece migranata iz Rusije.** Takođe, treba imati u vidu da predstavnici određenog broj ministarstava (4) i škola (13) nisu (pozitivno) odgovorili na dopise ili/i telefonske pozive.

Nalazi istraživanja ukazuju da, iako se ruska zajednica dobro uklopila u Srbiji i stvara osnovnu infrastrukturu za život, postoje izazovi u realizaciji svih analiziranih prava – u procesu obrazovanja, pristupu kulturnim pravima, zdravstvenoj zaštiti i uključivanju na tržište rada. Sve tri grupe koje su učestvovala u istraživanju saglasne su da se inkluzija ruske dece u obrazovni sistem sprovodi dobro. Međutim, **ne postoje objektivni pokazatelji njihovog obrazovnog uspeha.** Takođe, ne postoji analiza učenika **podnosilaca zahteva za priznavanje školskih isprava** od strane Agencije za kvalifikacije, tako da nisu poznati njihovi obrazovni potencijali. Zato je potrebno da Ministarstvo prosvete i Agencija identifikuju i prate objektivne pokazatelje obrazovnog uspeha i potencijala dece i mladih iz Rusije. Uočeni su i **izazovi u zadovoljavanju obrazovnih potreba** koji mogu otežati ostvarivanje i umanjiti obrazovne ishode: program učenja srpskog jezika kao stranog jezika još uvek se u školama ne sprovodi sistemski, nema strukturiranog pripremnog programa za uključivanje dece migranata u škole; postoji različit redosled lekcija u nekim nastavnim programima (npr. Matematika za 5. i 6.razred) u Srbiji i Rusiji; paralelno pohađanje srpske i ruske škole; upis u prvi razred osnovne škole obavlja se na osnovu srpskih testova; prepreke za upis u srednju školu su višestruke – nedostatak informacija, polaganje male mature na srpskom jeziku i visoki troškovi nostrifikacije školskih isprava. U odnosu **na socijalne potrebe**, postoji, takođe, saglasnost učesnika istraživanja da su lokalna deca i nastavnici dobro prihvatili decu iz Rusije i da im pružaju podršku u školi. Međutim, razgovor o slobodnom vremenu i aktivnostima pokazao je da se deca najčešće ne druže sa srpskim vršnjacima i vršnjakinjama van škole. **Školsko stručno osoblje se najteže nosi sa emocionalnim/ psihološkim potrebama** učenika iz Rusije – stresom i traumom, razvojnim teškoćama i sa problemima u ponašanju, navodeći da nisu stručni za ove izazove. **Škole su različito pripremljene za inkluziju učenika iz Rusije** i potrebno je se da proceni migracioni potencijal iz Rusije, kao i kapaciteti škola da odgovore na njega. Važno je da se škole ojačaju za inkluziju migranata i izbeglica i zbog sve većeg prisustva dece stranaca u školama. Svi ovi izazovi ukazuju na **potrebu da Ministarstvo prosvete ojača mehanizam integracije dece izbeglica i migranata** i da nastavi sa osnaživanjem škola za njegovu primenu. **Uprkos saglasnosti svih**

1 [U Srbiji tokom 2023. godine zaposleno više od 52.000 stranaca \(insajder.net\)](#)

2 [Migracioni profil.pdf \(kirs.gov.rs\)](#)

3 Ibid.

4 Ibid.

aktera o postojanju institucija kulture i brojnih kulturnih događaja koji neguju i promovišu rusku kulturu, evidentno je da mladi iz Rusije i Srbije učestvuju u paralelnim društvenim i kulturnim tokovima i ne postoji interkulturalni dijalog među njima. Takođe je izazov **kako podržati majke da učestvuju u kulturnim događajima,** budući da nisu u mogućnosti da to čine zbog poslovnih i porodičnih obaveza. Ključne preporuke odnose se **na identifikovanje kulturnih potreba ovih ciljnih grupa od strane Ministarstva kulture i informisanja i razvijanje mehanizma za ostvarivanje kulturnih prava ovih ciljnih grupa i kulturnih aktivnosti u saradnji sa Ministarstvom prosvete i Ministarstvom omladine i sporta.** U oblasti **zdravstvene zaštite,** Ministarstvo zdravlja i RFZO, u saradnji sa ruskom zajednicom i organizacijama civilnog društva, treba da **kreiraju poseban kanal komunikacije na ruskom jeziku,** kako bi novopridošlim migrantima **jasno predstavili sve opcije za obezbeđenje zdravstvene zaštite u Srbiji i nacionalne aktere** koji pružaju uslugu zdravstvene zaštite. Najefikasniji način rešavanja pitanja prava na zdravstvenu zaštitu migranata iz Rusije **je njihovo uključivanje na tržište rada,** čime se omogućava i pravo na zdravstvenu zaštitu, kako osiguraniku koji je zaposlen tako i članovima njegove, odnosno njene porodice.

Za unapređivanje **pristupa tržištu rada, Ministarstvo zaduženo za poslove rada i NSZ,** u saradnji sa ruskom zajednicom i organizacijama civilnog društva, treba da kreira **poseban kanal komunikacije na ruskom jeziku** koji bi omogućio ruskoj zajednici da se na jednostavan način informiše o mogućnostima i načinima regulisanja statusa, uslovima za zapošljavanje i samozapošljavanje, dobije pregled linkova na kojima se predstavljaju potrebe srpskog tržišta rada i ima mogućnost da postavi svoje ponude i predstavi kvalifikacije. Paralelno, **NSZ i Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja i organizacije civilnog društva** trebalo bi da uspostave kontinuirano i sistematično **informisanje poslodavaca** o novom zakonskom okviru za radno angažovanje stranaca i radnom potencijalu i kvalifikacijama zainteresovanih ruskih migranata. **Nacionalna služba za zapošljavanje, u saradnji sa Ministarstvom, međunarodnim akterima i organizacijama civilnog društva, trebalo bi da razvije aktivne mere zapošljavanja koje su namenjene isključivo strancima** i njihovim specifičnim kompetencijama. Tu se, pre svega, misli na uvođenje mere učenja **srpskog jezika** u svrhu zapošljavanja i **modeliranje** postojećih nefinansijskih i finansijskih mera zapošljavanja (podrška samozapošljavanju). Već od samog dolaska u Srbiju i kroz zahtev za priznavanje kvalifikacija, nadležna agencija, može da **uspostavi bazu podataka** o kvalifikacijama Rusa koji žive i rade u Srbiji. Istovremeno, **kroz dodatna istraživanja, moguće je identifikovati i dodatne profesije za koje priznavanje kvalifikacija još uvek nije traženo a koje su deficitarne** na srpskom tržištu rada.

1. Uvod

Izveštaj je nastao u okviru projekta Integracija imigrantskih zajednica u Srbiji – novi izazovi i mogućnosti koji Grupa 484 realizuje u saradnji sa međunarodnom organizacijom *Save the Children*. **Cilj projekta je**, kao što naslov kaže, **da se utvrde potrebe, izazovi i potencijali izbeglica i migranata koji su došli u Srbiju usled rata u Ukrajini – Ukrajinaca i Rusa, sa fokusom na majke i decu**. Želimo da adekvatno odgovorimo na potrebe i podstaknemo razvoj i ostvarivanje njihovih potencijala kroz **direktan rad sa njima i lokalnom zajednicom**, a istovremeno da **utićemo na unapređenje nacionalnih politika integracije** i olakšavanje pristupa pravima novim imigrantskim zajednicama. Zato su **napisana dva izveštaja**. Jedan o statusu i potrebama majki i dece izbeglih od rata u Ukrajini, koji su dobili privremenu zaštitu u Srbiji, i kroz koji se propituje efikasnost zaštite za ljude koji već treću godinu borave u Srbiji. I ovaj izveštaj, **o statusu i potrebama majki i dece iz Rusije**, koji predstavljaju najbrojniju imigrantsku populaciju u Srbiji. **Na ovaj način propitujemo adekvatnost sistema integracije stranaca u Srbiji i korišćenje njihovih potencijala za razvoj zemlje**.

Srbija je tradicionalno tranzitna zemlja za migrante i izbeglice na tzv. balkanskoj ruti, što pokazuje i mali broj tražilaca azila u Srbiji. Međutim, Srbija sve više postaje i zemlja destinacije za radne migrante. **Tokom 2023. godine izdato je više od 52.000 radnih dozvola strancima, što je skok od skoro 70% u odnosu na prethodnu godinu.**⁵ Odobrenje za privremeni boravak 2023. godine prvi put je dobilo 24.068 državljana Ruske federacije, što čini 53% ukupnog broja izdatih odobrenja.⁶ Od tog broja, 10.321 odobrenja izdato je na osnovu rada (39% u odnosu na ukupan broj uverenja izdata po tom osnovu stranim državljanima), a 10.768 su odobrenja na osnovu spajanja porodice, odnosno 78,5% od svih uverenja izdatih po tom osnovu stranim državljanima.⁷

Kao i ostali stranci, migranti iz Rusije regulišu status u skladu sa odredbama **Zakona o strancima** Republike Srbije. Prema ovom Zakonu, privremeni boravak je dozvola koja se izdaje stranom državljaninu koji namerava da boravi u Republici Srbiji duže od 90 dana u periodu od 180 dana, što je duže od perioda boravka određenog međunarodnim ugovorom, odnosno duže od perioda na koji je izdata viza za duži boravak. Zakon, po prvi put, uvodi pojam **jedinstvene dozvole, kojom** stranac ima pravo na privremeni boravak i rad u Republici Srbiji. Novopridošli ruski državljani u Srbiji svoj **status regulišu na dva načina: kao prijavu boravka**, što je karakteristično za kratke, turističko-poslovne posete, ili **kao privremeni boravak**, mahom zasnovan na razlogu zapošljavanje ili samozapošljavanje.

Prvi način regulisanja zakonitog statusa masovno se koristio tokom prve godine boravka ruskih državljana u Srbiji, a i danas je veoma zastupljen. On podrazumeva prijavu boravka do 30 dana, shodno bilateralnom *Sporazumu o uzajamnom putovanju bez viza za građane Srbije i Ruske Federacije* (beli karton). Posle 30 dana, ruski državljani moraju da napuste teritoriju Srbije, ali se istog trenutka mogu vratiti i u roku od 24 časa ponovo prijaviti svoj boravak. Međutim, ruski turista sa više godina turističkog boravka u Srbiji, nema regulisano zdravstveno osiguranje, pristup tržištu rada, nevidljiv je za druge službe koje strancima, sa privremenim ili stalnim boravkom u Srbiji, obezbeđuju pristup različitim pravima. Čini se da to postepeno počinju da shvataju i ruski migranti koji u sve većem broju traže načine da regulišu svoj **privremeni boravak u Srbiji**, kao pravni način regulisanja statusa, jer najviše odgovara njihovom trenutnom položaju i potrebama.

Zato je **projekat započeo istraživanjem jedne od najbrojnijih grupa stranaca, sa ciljem da se definišu smernice i preporuke bazirane na podacima za relevantne donosioce odluka i druge aktere radi unapređenja pristupa i kvaliteta realizacije prava na obrazovanje, kulturnih prava, prava na zdravstvenu zaštitu i uključivanje na tržište rada**, deci i majkama iz Rusije. Takođe, **imali smo nameru da upoznamo i majke i decu iz Rusije sa pravima i mogućnostima realizacije**, ključnim akterima, dobrim praksama i pokrenemo diskusiju sa njima o važnim aktivnostima i potrebnim zakonskim i institucionalnim rešenjima. **Mladi iz Rusije i Srbije, uključeni u volonterske programe**, mogu da koriste nalaze istraživanja u osmišljavanju aktivnosti za integraciju svojih vršnjaka.

Istraživanje je sprovedeno od početka decembra 2023. godine do kraja maja 2024. godine. U istraživanje su uključeni **deca i majke iz Rusije** i akteri ključni za realizaciju navedenih prava **iz institucija, međunarodnih i domaćih organizacija civilnog društva i ruski volonteri iz domaće organizacije civilnog društva**.

5 [U Srbiji tokom 2023. godine zaposleno više od 52.000 stranaca \(insajder.net\)](#)

6 [Migracioni profil.pdf \(kirs.gov.rs\)](#)

7 Ibid.

Izveštaj je strukturisan u šest poglavlja: sažetak, uvod, istraživački kontekst, metodološki okvir, nalazi istraživanja, i zaključci i preporuke. **Nalazi istraživanja su podeljeni u četiri poglavlja prema realizaciji četiri prava** – na obrazovanje, kulturu, zdravstvenu zaštitu i rad. Za svako pravo dat je prikaz **zakonskog, strateškog i institucionalnog okvira za njihovu realizaciju; percepcija njihove realizacije od strane tri grupe aktera** – migranata iz Rusije – dece, majki i volontera, institucija i civilnog društva; i **rezime izazova i rešenja**. Korišćeni su **citati učesnika evaluacije kako bi se što vernije preneo njihov glas**, ali je sačuvana njihova anonimnost.

U ovom izveštaju koristi se muški rod radi jednostavnosti čitanja, ali bi ispravnije bilo da je pisan u ženskom rodu, budući da je više od pola izveštaja namenjeno ženama, majkama, devojkama i devojčicama i one su u najvećem broju učestvovala u istraživanju. U svakom slučaju, želimo da istaknemo važnost rodno osetljivog jezika i da ga imamo u vidu, iako smo u tekstu koristili muški rod.

Posebnu zahvalnost dugujemo ženama, deci i volonterima migrantima iz Rusije koji su otvoreno govorili o prednostima i nedostacima života u Srbiji i kako vide mogućnost unapređenja usluga, sa željom da pomognu svojim zemljacima i vršnjacima, ali i drugim migrantima.

Zahvaljujemo se svim učesnicima istraživanja koji svakodnevno ulažu napore da unaprede realizaciju prava migranata i koji su nesebično i iskreno podelili svoja iskustva – izazove i dobre prakse, kako bi zajedničkim snagama utvrdili dokle smo stigli i šta još treba da unapredimo u razvoju društva u kome se svako oseća kao kod kuće.

Veliko hvala svima koji su nam omogućili da stupimo u kontakt sa novopridošlim komšijama iz Rusije, kojima je bilo stalo da se njihov glas čuje, a da ih istovremeno zaštite od zloupotrebe.

Hvala našoj partnerskoj organizaciji Save the Children, koja nas je podržavala na svim nivoima razvoja i sprovođenja istraživanja (i projekta u celini), kao i pisanja ovog izveštaja – bez čije finansijske podrške ne bismo mogli da ostvarimo ništa od navedenog.

2. Kontekst istraživanja

Zaključno sa 31.10.2023. godine, državljanima Rusije odobrena su 37.514 privremena boravka, što čini gotovo polovinu odobrenih boravaka svim strancima u Srbiji do tog trenutka (75.444). Prema podacima Nacionalne službe za zapošljavanje,⁸ u toku 2021. godine državljanima Rusije izdate su 1.364 radne dozvole, od čega 444 osobama ženskog pola. U toku 2023. godine, druge godine od početka rata, izdato je 18.349 radnih dozvola, 5.022 ženama. Podaci Agencije za privredne registre,⁹ pokazuju nagli rast privredne aktivnosti ruskih migranata u Srbiji. Zaključno sa 30.11.2023. godine, u Srbiji posluju 2.193 privredna društva i 7.774 preduzetnika. Posebno je velik rast broja preduzetnika (samozapošljavanje) zabeležen u 2023. godini – 4.588 u prvih jedanaest meseci u odnosu na 2.929 u 2022. godini.

Od početka rata u Ukrajini, broj ruskih državljana koji u Srbiji regulišu boravak kontinuirano raste, a Srbija sve više postaje zemlja destinacije za ruske migrante koji u Rusiji više ne vide svoju budućnost.

Bez motiva da traže međunarodnu zaštitu, ruski migranti pokušavaju da se uklope u srpsko društvo, suočeni sa većim ili manjim izazovima. Ovaj trenutak, nažalost, karakteriše i odsustvo jasne politike države prema integraciji ove grupe stranaca. To se uklapa u opštu ocenu imigrantske politike Srbije koja ne pronalazi odgovarajuće mesto u relevantnim strategijama i akcionim planovima.

U ovom trenutku ne postoji evidencija i pregled kvalifikacija ruskih migranata koji su priznanje svojih obrazovnih dostignuća tražili u Srbiji, socio-ekonomski profil dece koja se upisuju u naše škole i praćenje njihovog uspeha, evidencije stranaca i kreirane mere za njihovo uključivanje na tržište rada, ili prepoznavanje ljudskog potencijala za saniranje kontinuirane deficitarnosti u pojedinim strukama, poput medicinske.

Ipak, ruski migranti pronalaze svoj put, koristeći sve mogućnosti koje im stoje na raspolaganju, mada se i o tome nedovoljno zna jer ne postoje relevantna istraživanja, bar ne javno dostupna, što je u disproporciji sa značajem ovog fenomena za srpsko društvo i njegov razvoj u budućnosti.

8 18.12.2024. dopis NSZ.

9 18.12.2024. dopis APR.

3. Metodološki okvir

3.1. Zadaci istraživanja i metodologija

Zadaci istraživanja bili su:

- Istražiti uslove, izazove i prepreke za uspešnu inkluziju dece i mladih migranata iz Rusije u obrazovni sistem i identifikovati primere dobre prakse;
- Istražiti pristup i kvalitet realizacije kulturnih prava i zdravstvene zaštite dece i majki migranata iz Rusije;
- Istražiti regulisanje pravnog statusa u Srbiji i pristup tržištu rada majki migrantkinja iz Rusije.

Metodologija je bila kvalitativna – desk analiza i terensko istraživanje putem fokus-grupnih diskusija (FGD) i intervjua.

Desk analiza uključivala je analizu zakonskih i strateških dokumenata relevantnih za navedena četiri prava, istraživanja o integraciji migranata, akademskih i medijskih članaka, kao i podataka prikupljenih putem pisanih zahteva upućenih relevantnim akterima. Dobijeno je 10 odgovora na pisane zahteve.

Fokus-grupne diskusije (FGD) i intervjui su vođeni na osnovu pripremljenih protokola u formi polustrukturiranih intervjua. Organizovane su tri FGD – sa majkama, sa decom i sa volonterima organizacije Novosadski humanitarni centar (NSHC) i dva intervjua sa mladima. Intervjui su vođeni i sa predstavnicima institucija, međunarodnih i domaćih organizacija civilnog društva (OCD). FGD i intervjui su vođeni licem u lice, onlajn ili putem telefona.

3.2. Učesnici u istraživanju

Ukupno je u istraživanju učestvovala 61 osoba (Prilog 1):

- 15 predstavnika 12 državnih institucija, 14 žena i 1 muškarac;
- 5 predstavnika 4 akademske institucije, 5 žena;
- 23 predstavnika 12 OCD i MO, 19 žena i 4 muškarca;
- 6 predstavnika 3 škole u Beogradu (dve osnovne i jedna srednja) i 1 srednje škole u Novom Sadu, 6 žena. Vodio se računa da se obuhvate škole sa različitim brojem ruskih migranata, kao i da jedna škola bude uključena u program za podršku školama za inkluziju migranata i izbeglica koji realizuje Ministarstvo prosvete u saradnji sa UNICEF-om, uz podršku Delegacije EU u Srbiji. U jednoj OŠ ima 6 ruskih učenika (3 iz azilnog centra), u drugoj OŠ oko 30-tak. U jednoj srednjoj školi su 2 ruska učenika, u drugoj 17.
- 3 majke ruske državljanke (2 žive u Beogradu, jedna u Novom Sadu). Sve su nezaposlene i u Srbiju su došle sa svojom primarnim porodicama. Dve žene imaju po četvoro dece, jedna dvoje. Po zanimanju su lekar, filolog (nikad nije radila) i filolog-univerzitetska profesorka.
- 5 dece iz Rusije, 3 devojčice/devojke (3. raz.OŠ, 5.raz.OŠ i 1.raz.gimnazije) i 2 dečaka/mladića (1.raz.OŠ, 1.raz.gimnazije). Dvoje srednjoškolaca su iz Novog Sada, osnovnoškolci iz Beograda.
- 4 ruska državljanina – volontera organizacije NSHC, 1 žena i 3 muškarca. Starosti su u rasponu od 22 do 25 godina, a jedan volonter ima 42. Po zanimanju su režiser dokumentarnih filmova, konceptualni umetnik, matematičar-informatičar i produkt menadžer u IT kompaniji. Svi su zaposleni osim jedne osobe. Došli su u Srbiju u oktobru (jedan u septembru) 2022. godine.

3.3. Ograničenja metodologije

Ograničenje prvenstveno proističe iz **malog i prigodnog uzorka majki i dece migranata iz Rusije**. Treba imati u vidu da predstavnici određenog broj ministarstava¹⁰ (4) i škola¹¹ (13) nisu (pozitivno) odgovorili na dopise ili/i telefonske pozive. Nastojali smo da **steknemo što potpuniju sliku i zato smo analizirali tri perspektive** – dece, majki i volontera iz Rusije, institucija i civilnog društva. Rusi koji su učestvovali u istraživanju žive u Beogradu i Novom Sadu, gde je standard veći nego u ostalim gradovima i mestima, tako da je moguće da je selektovana grupa sa većom dostupnošću uslugama. U svakom slučaju, treba imati u vidu da je ovo **malo kvalitativno istraživanje eksplorativnog tipa** i da se nadamo da će podstaći obimnija istraživanja na reprezentativnom uzorku.

10 MUP je naveo da nema podatke o broju Rusa i Ukrajinaca koji su ušli u Srbiju od početka ruske agresije na Ukrajinu. Odgovor na dopis nije stigao od Ministarstva kulture, Ministarstva turizma i omladine i Ministarstva za ljudska i manjinska prava.

11 Predstavnici škola su najčešće odbijali učešće u istraživanju zbog zauzetosti ili se nisu javljali na ponovljeni poziv kada je trebalo da se dogovori susret.

4. Nalazi istraživanja

4.1. Obrazovanje

4.1.1. Zakonski, strateški i institucionalni okvir za obrazovanje učenika migranata iz Rusije

U Republici Srbiji, u skladu sa Međunarodnom konvencijom o zaštiti prava radnika i migranata i članova njihovih porodica i UN Konvencijom o pravima deteta, a prema Ustavu Republike Srbije i nacionalnoj regulativi, sva deca imaju jednako pravo na besplatan pristup obrazovanju, bez obzira na status, i upisuju se u školu po pojednostavljenoj proceduri, u cilju najboljeg interesa deteta.

U Ustavu Republike Srbije, članom 71 istaknuto je pravo svakog pojedinca na obrazovanje, koje je besplatno i obavezno u osnovnoj školi, dok je srednje školovanje samo besplatno. Takođe, svim građanima se garantuje pristup visokoškolskom obrazovanju pod jednakim uslovima. **Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja** (član 110) zabranjuje aktivnosti koje dovode do ugrožavanja, omalovažavanja, diskriminacije ili izdvajanja pojedinaca ili grupa, na osnovu različitih karakteristika kao što su rasa, nacionalnost, etničko poreklo, jezik, vera, pol, fizičke ili psihičke sposobnosti, smetnje u razvoju, zdravstveno stanje, uzrast, socijalno ili kulturno poreklo, imovno stanje, političko opredeljenje, ili bilo koje druge karakteristike koje su zakonom definisane kao osnova za zabranu diskriminacije.¹²

U osnovi **Strategije razvoja obrazovanja i vaspitanja u RS do 2030. godine**¹³ i **pripadajućih Akcionih planova 2021-2023**¹⁴ i **2023-2026**¹⁵ je inkluzivno obrazovanje i vaspitanje. „Vizija daljeg unapređenja inkluzije i pravde je da do 2030. godine sva deca uče i razvijaju svoje kompetencije kroz kvalitetno inkluzivno obrazovanje koje doprinosi njihovom blagostanju i podstiče njihovo aktivno učešće u zajednici. Obrazovanje u Republici Srbiji mora biti obezbeđeno za svu decu, učenike i odrasle podjednako, na principu socijalne pravde i principu jednakih šansi bez diskriminacije.“ Vizija će se ostvarivati kroz dalji razvoj i sprovođenje pravnog i strateškog okvira i njegovo usklađivanje sa međunarodnim standardima; razvojem upravljanja i finansiranja inkluzivnog obrazovanja i vaspitanja; održavanjem i unapređenjem sistema dodatne podrške za decu iz osetljivih društvenih grupa među kojima su i „deca u pokretu“.

Dva opšta cilja Strategije su 1) Povećani kvalitet nastave i učenja, pravednost i dostupnost douniverzitetskog obrazovanja i vaspitanja i ojačana vaspitna funkcija obrazovno-vaspitnih ustanova, 2) Unapređeni dostupnost, kvalitet, relevantnost i pravednost visokog obrazovanja. Pod oba opšta cilja postoje posebni ciljevi koji su značajni za inkluziju i izbeglica i migranata: 1.4: Unapređeni dostupnost, pravednost i otvorenost preduniverzitetskog obrazovanja i vaspitanja, 2.3: Unapređeni obuhvat i pravednost visokog obrazovanja. Međutim, kada se prate aktivnosti i indikatori, retko se spominju migranti i izbeglice, a u **godišnjim izveštajima o implementaciji Akcionog plana 2021-2023**, za period jun 2021 – jun 2022 i jun 2022 – decembar 2022,¹⁶ nema jasno identifikovanog napretka u pogledu inkluzije migranata i izbeglica u obrazovni sistem.¹⁷ Navodi se da je razvijen program Srpski kao strani jezik – priručnik¹⁸ i obuka nastavnika (400 nastavnika 2021. i 31 nastavnik 2022.). Nije poznat broj, niti socio-demografske karakteristike učenika migranta i izbeglica, niti njihov obuhvat¹⁹ i školski uspeh. Nema indikatora za njihovu socijalnu uključenost, emocionalni status i stepen diskriminacije kojem (ni)su izloženi. Kada se razmatra inkluzija učenika iz osetljivih društvenih grupa, fokus je na inkluziji učenika sa invaliditetom i razvojnim smetnjama i Romima.

¹² prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2022/11/obrazovanje-ucenika-migranata-izbeglica-nov-2022.pdf

¹³ [SROVRS-2030-1.pdf \(prosveta.gov.rs\)](https://prosveta.gov.rs/SROVRS-2030-1.pdf)

¹⁴ [Akcionni-plan-strategija-obrazovanja-2021-2023-1.pdf \(prosveta.gov.rs\)](https://prosveta.gov.rs/Akcioni-plan-strategija-obrazovanja-2021-2023-1.pdf)

¹⁵ [Akcionni-plan-za-period-od-2023--do-2026--godine.pdf \(prosveta.gov.rs\)](https://prosveta.gov.rs/Akcioni-plan-za-period-od-2023--do-2026--godine.pdf)

¹⁶ [PRVI GODIŠNJI IZVEŠTAJ O IMPLEMENTACIJI AKCIJONOG PLANA ZA OSTVARIVANJE SPOBPC 2030 \(prosveta.gov.rs\)](https://prosveta.gov.rs/PRVI-GODIŠNJI-IZVEŠTAJ-O-IMPLEMENTACIJI-AKCIJONOG-PLANA-ZA-OSTVARIVANJE-SPOBPC-2030)
[Drugi godisnji izveštaj SROVRS_FINAL \(prosveta.gov.rs\)](https://prosveta.gov.rs/Drugi-godisnji-izveštaj-SROVRS_FINAL)

¹⁷ Nema jasnih indikatora napretka inkluzije migranata i izbeglica u obrazovni sistem ni u Nacionalnom izveštaju o inkluzivnom obrazovanju u RS, period 2019-2021. [https://www.unicef.org/serbia/media/22251/file/Nacionalni%20izve%C5%A1taj%20o%20IO%202019-2021%20Sa%C5%BEetak%20\(SRB\).pdf](https://www.unicef.org/serbia/media/22251/file/Nacionalni%20izve%C5%A1taj%20o%20IO%202019-2021%20Sa%C5%BEetak%20(SRB).pdf)

¹⁸ [Srpski-ka-o-strani-jezik-u-nastavnoj-praksi.pdf](https://prosveta.gov.rs/Srpski-ka-o-strani-jezik-u-nastavnoj-praksi.pdf)

¹⁹ U Akcionom planu 2021-2023. piše da je jedan od indikatora za opšti cilj 1, stopa učešća učenika izbeglica i migranata u obrazovanju. Očekivana vrednost za 2019. bila je 80%, a za 2023. 81,5%. U AP 2023-2026 piše da je 2022. 82%, a da se 2026. očekuje 84%. Taj podatak se ne spominje u godišnjim izveštajima Ministarstva prosvete.

U **Ministarstvu prosvete** osnovan je **Odsek za ljudska i manjinska prava u obrazovanju** sa tim delokrugom rada. Tokom 2015. godine osnovana je Grupa za socijalnu inkluziju, koja je kasnije preimenovana u **Grupu za obrazovanje manjina, socijalnu inkluziju i zaštitu od nasilja i diskriminacije (GSI)**. Zadatak ove grupe je dodatni razvoj i koordinacija sprovođenja inkluzivnog obrazovanja.²⁰ Važnu ulogu ima i **Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja (ZUOV)** koji radi na unapređenju kvaliteta obrazovanja i vaspitanja na svim nivoima i u odnosu na inkluziju dece migranata i izbeglica, kroz razvoj obrazovnog materijala, obuku nastavnika, pružanje smernica i podrške školama, praćenje i evaluaciju.

Prva deca migranti i izbeglice uključeni su u osnovno obrazovanje u Republici Srbiji školske 2013/2014 godine. Prema podacima UNICEF-a,²¹ u februaru 2024. godine, 2.212 dece ruskih državljana je upisano u škole u Srbiji, 1.235 dečaka i 977 devojčica, i to 2.025 u osnovne škole i 187 u srednje škole.

Inkluziju dece migranata, izbeglica i tražilaca azila u osnovno i srednje obrazovanje, Ministarstvo prosvete realizuje uz podršku EU²², sada već kroz treći nastavak projekta „**Podrška EU upravljanju migracijama u Srbiji – Unapređivanje prihvatnih kapaciteta, usluga zaštite i pristupa obrazovanju III**”, u saradnji sa **Međunarodnom organizacijom za migracije (IOM)** kao implementacionim partnerom EU. **Cilj projekta jeste da se unaprede kapaciteti profesionalaca u obrazovanju da pruže adekvatnu podršku učenicima migrantima i izbeglicama, da se stvori podsticajno i tolerantno obrazovno okruženje i razvije kvalitetno obrazovanje migranata.**

Preduzeto je niz aktivnosti povodom uključivanja dece migranta i izbeglica u obrazovni sistem Srbije²³, uglavnom bazirane na razvijenim kapacitetima i resursima za inkluziju izbeglica i migranata iz zapadne i južne Azije. Ministarstvo je pripremio i poslalo „**Stručno uputstvo za uključivanje učenika izbeglica/tražilaca azila u sistem obrazovanja i vaspitanja Republike Srbije**“²⁴ i **Priručnik za primenu Stručnog uputstva**²⁵. Stručnim uputstvom se uređuje način upisa učenika i način pružanja mera podrške (školi i učeniku), kao i procena i praćenje učenika i vođenje i izdavanje dokumentacije.

Upis dece migranata/izbeglica vrši se u skladu sa uzrastom i prethodno stečenim nivoom obrazovanja, pošto ENIC/NARIC centar u okviru Agencije za kvalifikacije²⁶ prethodno prizna strane školske isprave. Ukoliko nemaju dokaz o prethodno stečenom obrazovanju, upisuju se na osnovu prethodne provere znanja. Upisuju se na zahtev roditelja, drugog zakonskog zastupnika ili nadležne institucije.²⁷ Na zahtev za upis, škola odgovara u roku od pet radnih dana. Ukoliko ne može da upiše dete, piše obrazloženje i obaveštava prosvetne savetnike za inkluzivno obrazovanje u nadležnoj školskoj upravi, u istom roku.

Prva aktivnost prilikom uključivanja dece migranata/izbeglica u određenu školu jeste sazivanje **Stručnog tima za inkluzivno obrazovanje**, koji je obavezan da uradi **Plan podrške škole za uključivanje učenika migranata/izbeglice** u cilju pripreme svih učenika škole i njihovih roditelja, ali i nastavnika, promocije interkulturalnosti i jezičkog diverziteta, jačanja veza sa porodicom i lokalnom zajednicom i mobilisanja vršnjačke podrške. Plan podrške na nivou škole uključuje aktivnosti odeljenskog starešine, organizaciju roditeljskih sastanaka i časove odeljenske zajednice u cilju pripreme dece i roditelja za dolazak dece migranata/izbeglica. Stručni tim je zadužen za koordiniranje podtimova koji se bave specifičnim zadacima u inkluziji ove dece, kao što su **Tim za prethodnu proveru znanja** (provera znanja se mora završiti u roku od 7 dana od dolaska učenika u školu) i **Tim za pružanje dodatne podrške**. Na osnovu procene znanja izrađuje se **Plan podrške učeniku** i određuje u koji razred će biti upisan. Moguć je period adaptacije učenika u periodu od dve nedelje do dva meseca. Plan podrške učeniku sadrži program adaptacije i prevladavanja stresa; program intenzivnog učenja jezika sredine; individualizaciju nastavnih aktivnosti kroz prilagođavanje rasporeda, didaktičkog materijala, metoda i načina rada; uključivanje u vanškolske aktivnosti uz vršnjačku podršku.

Praćenje napretka učenika sprovodi se svakodnevno i revidira se na svake dve nedelje do mesec dana, u skladu sa procesom prilagođavanja učenika i ostvarivanjem planiranih ciljeva. Škola o učeniku **vođi zakonom propisanu evidenciju i pedagošku dokumentaciju**. Portfolio učenika sadrži postignuća učenika, izveštaje o realizaciji Plana podrške učeniku, posebna interesovanja učenika, poznavanje jezika, prepisku sa roditeljima

20 [SROVRS-2030-1.pdf \(prosveta.gov.rs\)](#)

21 Sastanak Radne grupe za zaštitu dece u organizaciji UNICEF-a, 2. 2.2024.

22 EU pruža podršku Ministarstvu prosvete u oblasti obrazovanja migranata u Srbiji od 2018. godine, i to kroz projekat MADAD 2 i programe Specijalna mera 6 i Specijalna mera 7.

23 [prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2022/11/obrazovanje-ucenika-migranata-izbeglica-nov-2022.pdf](#)

24 [Ministarstvo prosvete je izradilo stručno uputstvo u maju 2017.](#)

25 [Realizacija Programa dobrodoslice uenicima migrantima.indd \(cep.edu.rs\)](#), Priručnik je nastao u okviru projekta „Podrška učenicima izbeglicama/ migrantima na teritoriji Republike Srbije“ koji je realizovao Centar za obrazovne politike u partnerstvu sa UNICEF-om u Srbiji i Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

26 [ENIC/NARIC centar – AGENCIJA ZA KVALIFIKACIJE – AZK](#)

27 MPNTR, Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice Vojvodine, KIRS, CSR, CSOs.

ili starateljima i drugim ustanovama/institucijama. Ako učenik napusti školu u toku školske godine, roditeljima se daje školski izveštaj, dokument u kome su primenjena međunarodna iskustva praćenja i vrednovanja postignuća učenika i sticanje međupredmetnih kompetencija.

Značajna je podrška **školskih uprava**²⁸ u inkluziji migranata u obrazovni sistem. U toku 2022. godine angažovano je i 12 mentora koji predstavljaju sponu između Ministarstva prosvete i škola koju deca migranti i izbeglice pohađaju. Mentori pružaju kontinuiranu podršku školama, a samim tim i učenicima migrantima i izbeglicama kako bi im sistem obrazovanja Republike Srbije bio što pristupačniji. Razvijena je metodologija programa **Srpski kao strani jezik** i nastavnici srpskog i stranog jezika edukovani za primenu (postoji i onlajn edukacija). U osnovne škole je uveden izborni program Srpski kao strani jezik.²⁹ Dostupni su i materijali, kao i Priručnik za nastavnike.³⁰ **Štampane su i distribuirane tri dvojezične brošure**³¹ 2021. godine, sa primerima dobre prakse u oblasti obrazovanja migranata i izbeglica: primeri iz nastave i vanškolskih aktivnosti, uspešni primeri školske dokumentacije i školski radovi učenika migranata. **OŠ „Branko Pešić“ je proglašena resursnim centrom** za inkluziju migranata/izbeglica i drugih osetljivih grupa u obrazovni sistem.

U izveštaju „**Obrazovanje učenika migranata, tražilaca azila i izbeglica**“, Odseka za ljudska i manjinska prava u obrazovanju Ministarstva prosvete, navedene su brojne realizovane aktivnosti usmerene na inkluziju tih učenika: edukacije vaspitača, nastavnika, direktora i stručnih saradnika; dodela malih grantova školama; izrada planova podrške učenika i na nivou škole; dopunski časovi; posete bibliotekama, vršnjačka podrška, rad na računaru; vannastavne aktivnosti – izleti, škola u prirodi, pozorište, odlazak na sajam tehnike; sportske i kulturne aktivnosti; uključivanje u razne sekcije; obeležavanje značajnih datuma; obezbeđivanje užine, odeće i obuće; radionice na teme interkulturalnosti, antidiskriminacije i sl.; obezbeđivanje knjiga, udžbenika, školskog pribora; posete kolektivnim centrima, i sl. Realizovano je stručno usavršavanje nastavnika i stručnih saradnika za rad na smanjenju stresa u procesu migracija.³²

Uz institucionalne aktore, značajnu ulogu u podršci inkluzije učenika migranata i izbeglica u škole imaju Komesarijat za izbeglice i migracije, kao i **međunarodne organizacije i organizacije civilnog društva**, koje osnažuju škole za inkluziju svih migranata i pružaju podršku deci tražiocima azila iz Rusije.

4.1.2. Obrazovanje učenika migranata iz Rusije u praksi – percepcija relevantnih aktera

■ Perspektiva institucija

Škole obuhvaćene istraživanjem uspele su da nađu načine da uključe decu iz Rusije u obrazovni sistem. Učenici iz Rusije odmah su upisani u škole, u razrede u koje bi išli i u Rusiji, a paralelno se radila nostrifikacija diploma. Deca su zavedena u elektronski dnevnik i dodeljen im je jedinstven matični broj učenika. Pripremani su i učitelji i razredne starešine za dolazak novih đaka, kao i čitava odeljenja, odnosno njihovi vršnjaci, da budu spremni da ih podrže. Takođe su u razrede, ukoliko je bilo moguće, uključivali minimum dvoje dece iz Rusije kako bi imali nekog iz svoje zemlje kao podršku. Dok u praksi **nastavnici rade na individualizaciji nastave, najčešće ne kreiraju individualni obrazovni plan (IOP) za svako dete. Primer dobre prakse vidi se** u jednoj srednjoj školi u kojoj je upisano 17 dece iz Rusije. Razredne starešine prave pedagoški profil za svakog učenika, a profesori za svaki predmet prave mere individualizacije. Takođe su uradili i kriterijume za ocenjivanje ruske dece, vodeći računa da ne oštete domaću decu. Organizuju se interkulturalni događaji na kojima deca ruskog i srpskog porekla mogu da upoznaju kulturu jedni drugih. Osim toga, nastavnici i učitelji tokom časova podstiču interkulturalnu razmenu pitajući kako se nešto kaže na ruskom, ili kako se nešto radi u Rusiji.

Prema podacima **Agencije za kvalifikacije**,³³ u periodu od 24.2.2022. do 12.2.2024. bilo je **2.404 zahteva za priznavanje stranih osnovnoškolskih isprava** iz Rusije i **814 zahteva za priznavanje stranih srednjoškolskih isprava** i to najviše u svrhu nastavka školovanja, odnosno upisa na studije. **Predstavnici Agencije za kvalifikacije** su naveli da nije bilo poteškoća u nostrifikaciji diploma, jedino su ukazali da imaju puno slučajeva

28 [U Srbiji postoji 16 školskih uprava, a za područje opština Novi Pazar, Sjenica i Tutin organizovana je Grupa za stručno-pedagoški nadzor u Novom Pazaru.](#)

29 [Нови изборни предмет у основним школама: Српски као страни језик – Друштво за српски језик и књижевност Србије \(bg.ac.rs\)](#)

30 [Српски као страни језик | Завод за унапређивање образовања и васпитања \(zuov.gov.rs\)](#)

31 <https://mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2022/02/IOM-2-brosura-160x230mm5mm-SRP-PREVIEW.pdf>, <https://mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2022/02/IOM-3-brosura-160x230mm5mm-SRP-PREVIEW.pdf>

32 [0547-33302102239V.pdf \(ceon.rs\)](#)

33 Agencija za kvalifikacije, mejl 14. februar 2024.

nostrifikacije školskih isprava Rusa i da zbog toga nisu obradili podatke o njihovim socio-demografskim karakteristikama. Nedostatak ovih podataka (uzrast, stepen obrazovanja, školski uspeh, obrazovni profil, pol) otežava identifikaciju potencijala i potreba učenika i studenata iz Rusije.

Što se tiče **obrazovnih ishoda**, predstavnici osnovnih škola smatraju da mlađa deca brže uče jezik i gradivo, dok starija deca, uz sporije savladavanje jezika, imaju teže i složenije gradivo i sa nekom decom nastavnici ne znaju kako da rade da bi ostvarili očekivane ishode. Ruski učenici se posebno ističu u matematici, fizici i hemiji.

Nastavnici i profesori opisuju kako su zadovoljni odnosom koji imaju sa decom i mladima iz Rusije, kao i da od dece dobijaju istu povratnu informaciju. Smatraju da su se ruski učenici dobro uklopili u Srbiji i da su ih lokalna deca dobro prihvatila, da su dobro organizovani i u okviru svoje ruske zajednice.

Saradnja sa roditeljima je dobra. Školsko osoblje opisuje roditelje kao vrlo zainteresovane za proces obrazovanja dece i njihove obrazovne ishode. Dolaze redovno na roditeljske sastanke.

🗨️ Kolege profesori su zadivljeni koliko su deca kulturna, visok nivo komunikacijske kulture, puni su poštovanja prema profesorima, postavljaju smislena pitanja. Deca su strpljiva, uvežbana. Korektno ispunjavaju učeničke obaveze, dolaze redovno.

[...] Sa roditeljima imamo korektnu saradnju. Mislim da roditelji poštuju figuru profesora i autoritet.

Pedagoškinja u srednjoj školi sa 17 učenika Rusa³⁴

Ipak, postoji **različita pripremljenost škola za inkluziju izbeglica i migranata**, uključujući i Rusa, zavisno od prethodnog iskustva sa tom ciljnom grupom, uključenosti u projekat Ministarstva prosvete i UNICEF-a za podršku školama za inkluziju migranata i izbeglica (i drugih osetljivih grupa), veličine mesta u kojem se nalazi škola (i blizine granice) i od broja ruske dece koja su se upisala u školu. Od četiri škole (dve OŠ i dve SŠ) obuhvaćenih istraživanjem, jedna OŠ je uključena u projekat Ministarstva i UNICEF-a.

Predstavnice osnovne škole koja je deo programa za podršku školama za inkluziju izbeglica i migranata navode da imaju veliko iskustvo u radu sa migrantima i izbeglicama budući da se nalaze blizu azilnog centra. Njihovu školu pohađaju deca iz Rusije, migranti u privatnom smeštaju i tražioci azila smešteni u azilnom centru. Istakle su „uhodanu“ praksu, koju ostvaruju u saradnji sa predstavnicama Komesarijata iz azilnog centra i školskom upravom, prema Stručnom uputstvu Ministarstva za decu iz kampa, ali vrlo sličnu i za decu u privatnom smeštaju.

🗨️ Deca krenu u školu nakon procene. Obavi se razgovor sa učiteljem ili razrednim starešinom. Spremi se odeljenje da dobijaju novog učenika, da stiže novi učenik, da nije odavde, da ne zna jezik, da moramo da mu pomognemo. Deca su vrlo zainteresovana, odmah, evo mi ćemo. Tako da zajedno idu na mali odmor, veliki odmor. Upoznaju gde je škola, šta se radi, kako. Tako da deca koja dođu u našu školu kao migranti jako su lepo prihvaćena.

Direktorka OŠ sa 6 Rusa³⁵

Predstavnice ove škole su na osnovu njihovog iskustva, navele niz **primera dobre prakse** za inkluziju migranata i izbeglica, uključujući i Ruse:

- Klubovi za učenje kao inovativan oblik podrške za učenje, odnosno dopunske nastave;³⁶
- Letnja i zimska škola;³⁷
- Obuka za nastavnike prema programu Srpski kao strani jezik, kroz koju su prolazili u vreme istraživanja;
- UNICEF-ovi projekti namenjeni mladima – „Upshift“ čiji je cilj da osnaži mlade da pokrenu rešavanje društvenih izazova u svom okruženju spajanjem društvenog preduzetništva, inovacije i timskog duha i „Uplift“ čiji je cilj da najugroženije mlade i adolescente koji su stigli iz Ukrajine, ali i druge migrante i izbeglice, nauče veštinama i preduzetničkim načinom razmišljanja koji doprinosi izgradnji naprednih zajednica;

34 16.5.2024. intervju sa pedagoškinjom srednje škole.

35 28.3.2024. intervju u OŠ „Vasa Pelagić“.

36 Klub za učenje: škola u školi | UNICEF Srbija

37 [Znanje, druženje, igra, povezanost – za svako dete! | UNICEF Srbija](#)

- Volonterski servis (UNICEF);
- Edukacija u organizaciji Save the Children – *Isceljenje i obrazovanje kroz umetnost (Healing and Education Through the Arts – HEART)*, čiji je cilj da se pomogne deci izloženoj traumatskim iskustvima ili svakodnevnom stresu.³⁸

Škole bez iskustva u radu sa izbeglicama i migrantima upoznate su sa *Stručnim uputstvom za uključivanje učenika izbeglica/tražilaca azila u sistem obrazovanja i vaspitanja Republike Srbije*, ali smatraju da su neka deca iz Rusije i njihove porodice donosila izazove koji su zahtevali veću pripremljenost škola, kao što je npr. jezička barijera.

Deca dođu u školu, mi ih upisujemo, oni odmah kreću u školu. Sa Google prevodiocem, bez Google prevodioca, sa roditeljima komuniciramo kako znamo i umemo, na engleskom, pokušavamo da prevodimo, pokušavamo da se sporazumemo među sobom, ali to je svaki put hvatanje za glavu, jer ti u suštini ne znaš da li te je dobro razumeo, da li si ti dobro razumeo, da li je sve kako treba.

Volonter NSHC, Novi Sad³⁹

Postoji saglasnost institucionalnih aktera da je **jezička barijera** najveći izazov za inkluziju dece iz Rusije u obrazovni sistem. Osim nepoznavanja srpskog jezika, deca iz Rusije slabo govore i engleski, a latinski nisu učili u školi (što je važno za pohađanje programa u gimnaziji). Još uvek ne postoji sistemska podrška za učenje srpskog jezika, mada su razvijeni elementi za nju – program za učenje srpskog kao stranog jezika, priručnik, obuka dela nastavnika, a uveden je i izborni predmet Srpski kao strani jezik.⁴⁰ Međutim, škole su nalazile različita rešenja. Od dopunskih časova srpskog jezika (i latinskog), preko korišćenja Google prevodioca i aplikacije kojom se snima govor na srpskom jeziku a onda se prevodi na ruski. Deca koja znaju ruski ili engleski pomažu u prevođenju, ali i srpska deca pomažu tako što dodatno objašnjavaju ruskoj deci neki sadržaj.

Kada govorimo o prvacima, mi se raspitamo da li iko od njih govori srpski u nekoj meri, ali to, obično, nije slučaj. Pozovemo jednog dečaka koji je peti razred, koji nema rusko poreklo (živeo je u Rusiji), ali govori dovoljno dobro i ruski i srpski i onda je on taj koji nam prevodi razgovor sa roditeljima i tim detetom koje treba da se upiše kod nas u školu. Prevodi intervju sa roditeljima i test koji dajemo prvacima prilikom upisa u školu.

Pedagoškinja u osnovnoj školi sa 30-tak učenika Rusa⁴¹

Jezička barijera predstavlja **otežavajuću okolnost za integraciju dece migranata u školu iz više razloga**. Prvo, otežano je učenje, pogotovo predmeta koji zahtevaju poznavanje jezika, kao npr. istorija i srpski. Drugo, otežana je socijalizacija jer može da postoji jaz između ruske i srpske dece, zbog nepoznavanja jezika. Treće, teško je razlikovati teškoće u razvoju, ili posledice trauma, u odnosu na poteškoće koje su posledice jezičke barijere.

Škole se susreću i sa **brojnim drugim izazovima**:

- **Veliki priliv ruske dece i nedovoljni kapaciteti škole za njihov upis.** Pedagoškinja u jednoj srednjoj školi u Novom Sadu ukazala je na problem: *Imali smo veliki priliv dece iz Rusije ali nismo mogli, zbog kapaciteta škole, sve da ih upišemo pa smo ih upućivali u druge škole.*⁴²
- **Upis u prvi razred OŠ.** Potrebno je proceniti znanje i zrelost dece iz Rusije koja treba da krenu u prvi razred OŠ, a ne znaju srpski jezik. U praksi se koristi test procene zrelosti namenjen srpskoj deci. Taj test se ne boduje već služi za dobijanje okvirne informacije o razvoju deteta. Koristi se da se upozna dete, da se vidi kako se snalazi, kako zaključuje, koliko je zrelo, koliko lako se odvaja od majke, i sl.
- **Polaganje male mature.** Deca iz Rusije koja nisu u potpunosti savladala jezik nemaju sistemska podršku za polaganja male mature, već je školama prepušteno da se snalaze. U jednoj školi planiraju da deca iz Rusije rade završni ispit u posebnoj učionici i da imaju prevodioca.

38 [Smjernice za integraciju HEART metodologije.indd \(savethechildren.net\)](#)

39 18.4.2024. onlajn fokus grupa sa ruskim volonterima.

40 [Нови изборни предмет у основним школама: Српски као страни језик – Друштво за српски језик и књижевност Србије \(bq.ac.rs\)](#)

41 5.4.2024. intervju sa pedagoškinjom osnovne škole.

42 16.5.2024. intervju sa pedagoškinjom srednje škole.

- **Deca sa teškoćama u razvoju.** Identifikovana su deca sa manje razvijenom grafomotorikom i sporijim usvajanjem brojeva i slova. Njima se prilagođava nastava i prati napredak u odnosu na početnu situaciju. Dodatni izazov predstavljaju situacije u kojima roditelji ne informišu školu na vreme o potrebama deteta. Neke škole za decu sa smetnjama u razvoju, takođe su upisale decu iz Rusije.
- **Deca sa problemima u ponašanju.** Škole su u nedoumici kada je u pitanju postupanje sa decom strancima sa problemima u ponašanju.
- **Stres kod dece.** Promena sredine izaziva stres kod dece, a moguće je da su neka deca iz Rusije i doživela traumu. Nastavnici i učitelji primećuju da deca imaju teškoće, i u saradnji sa školskim psihologom i pokušavaju da utvrde šta predstavlja uzrok. Predstavnici škola kažu da nastavnici uglavnom ne znaju kako da pristupe i pruže podršku deci u takvoj situaciji, i da bi bilo dobro da prođu edukaciju o podršci učenicima pod stresom/sa traumom.
- **Pojedina deca idu paralelno u srpsku školu i pohađaju onlajn nastavu u Rusiji.** Dešava se da nastavnici i PPS to ne znaju, a važno je da se utvrdi opterećenost te dece i kompatibilnost programa.

Predstavnica školske uprave upozorila je na loš ekonomski status roditelja iz Rusije u malim mestima i selima, gde vrlo teško nalaze posao i brzo troše svoju ušteđevinu, te da je potrebna ekonomska podrška porodicama.

Nezavisno od iskustva i pripremljenosti škola za inkluziju dece iz Rusije, sve predstavnice osnovnih i srednjih škola predlažu **za decu migrante** organizaciju **pripremnog perioda za školu** – za učenje srpskog jezika i upoznavanje sa kulturom i obrazovnim sistemom u Srbiji.

” Imali smo situacije da su deca stigla iz Rusije u Srbiju i odmah sledeći dan nakon dolaska se uključila u školu... Znam da u inostranstvu postoje nulta odeljenja za pripremu i integraciju.

Pedagoškinja u srednjoj školi sa 17 učenika Rusa⁴³

” Potreban je pripremljeni program za učenje jezika, eventualno, podršku u socijalizaciji, može da traje i mesec dana, ali, eto, da postoji pripremljeni program koji će oni proći pre ulaska u našu školu. Kao naši kad odu za Nemačku ili negde. Oni prvo budu negde, uče jezik, spremne se, pa onda uđu u sistem. Jezička barijera je najveći problem. Takođe, malo da se uvedu u sistem rada, način na koji se radi u našoj školi.

Zamenica direktorke OŠ, sa 6 učenika iz Rusije⁴⁴

Predstavnici škola bez iskustva u radu sa izbeglicama i migrantima, navode da se snalaze sa migrantima i da se rad sa njima zasniva na entuzijazmu nastavnika, te da bi **trebalo da se razvije sistemski i sistematski pristup**. U tom smeru, dali su predlog da se osnuje jedno koordinaciono telo ili agencija, gde bi učenici dobijali informacije o tome koje škole postoje, kako mogu da se prijave, koje su procedure i gde će se procenjivati njihovo znanje i psihološko stanje i pružati potrebna pomoć. Nadalje, dali su predlog da **na nivou grada postoji savetnik za specifične situacije ili resursni centar**.

” Mi imamo smernice Ministarstva za uključivanje dece, ali ni u jednim smernicama ne može da piše ono sa čim se vi suočavate. Mi ne dobijemo samo decu, već dobijamo i njihove porodice, to su ljudi sa slomljenim sudbinama. Mi smo se snalazili i bili samouki... Nama bi trebao sistemski pristup – jedno koordinaciono telo ili agencija, gde će učenici odlaziti da se prijave, da ih navode gde i kako treba da se prijave, gde su škole, kakve su procedure. Mi smo imali situacije gde su roditelji i učenici lutali od škole do škole sa dokumentacijom. Tako da je potrebno neko telo, agencija da se prijave, pa da edukovane osobe pruže pomoć i u direktnom radu sa decom, da se proceni znanje, stanje tog deteta pre upućivanja u školu, da se pruži pomoć deci, razgovor.

Pedagoškinja u srednjoj školi sa 17 učenika iz Rusije⁴⁵

43 16.5.2024. intervju sa pedagoškinjom srednje škole.

44 28.3.2024. intervju u OŠ.

45 16.5.2024. intervju sa pedagoškinjom srednje škole.

” To je veliki problem jer imamo decu (Ruse, ali i druge strance – Kubanci, Kinezi, Španci, Portugalci i sl.), a nemamo razrađene mehanizme za rad sa njima i pravu strategiju kako njima najbolje da pristupimo. Snalazimo se. To je na nivou nastavnika. Vrlo se to sprovodi sporadično [...]a trebalo bi sistemsko rešenje za sprovođenje.

Pedagoškinja u osnovnoj školi sa 30-tak učenika iz Rusije⁴⁶

U smeru razvijanja podrške školama i ostvarivanja održivosti, **Ministarstvo prosvete će, uz podršku UNICEF-a, osnažiti ZOUV, odnosno njihov Odsek za manjine i dijasporu** da održava i razvija mrežu podrške školama. Školama (14) koje su prošle kroz njihov program za rad sa decom migrantima/izbeglicama priključiće i druge škole, i podržavaće nastavu srpskog kao stranog jezika. Takođe je u planu jačanje resursnog centra – Osnovne škole „Branko Pešić“, koja treba da pruža podršku na terenu.

■ Perspektiva međunarodnih organizacija i organizacija civilnog društva

Predstavnici međunarodnih organizacija i OCD koji su učestvovali u istraživanju nisu posebno ispitivali potrebe dece i majki migranata iz Rusije u oblasti obrazovanja. Postoji manji broj ruskih tražilaca azila smeštenih u azilnom centru u Krnjači i njima je upućena ciljana podrška organizacija. OCD su organizovale psihosocijalne aktivnosti za decu i roditelje i pružale podršku za upis u školu (nostrifikaciju diploma), kao i za ostale tražioce azila. IOM, UNICEF i UNHCR naglasak su stavili na osnaživanje kapaciteta institucija za inkluziju izbeglica i migranata, zbog obezbeđivanja održivosti postignutih rezultata – Ministarstva prosvete, škola i Komesarijata, te su njihovi projekti i aktivnosti navedeni pod prethodnim poglavljem od strane predstavnika institucija, kao primeri dobre prakse. Sve organizacije međusobno saraduju i redovno razmenjuju informacije i iskustva putem **Radne podgrupe za zaštitu dece izbeglica i migranata** u organizaciji UNICEF-a.

Predstavnici organizacija su primetili da po školama u Srbiji ima mnogo dece iz Rusije, da uspevaju da se uklope u škole i da im roditelji dobro saraduju sa školskim osobljem. Takođe, ukrajinska i ruska deca se druže i zajedno su učestvovala u aktivnostima organizacija.

” Činjenica je da se i Rusi i Ukrajinci mnogo brže integrišu nego bilo ko pre njih. Dešava se da Rusi koji idu u škole, traže da učestvuju i učestvuju na takmičenju u srpskom jeziku i da su dobili nagradu na regionalnom takmičenju.

Predstavnica MOCD⁴⁷

” I grupa je, znači mi smo imali to iskustvo, mi smo pitali decu izbeglice iz Ukrajine i Rusije da li im je problem da budu zajedno u grupi, ili da pravimo odvojene grupe. Nikakav problem. Mislim, deca stvarno ne vidi nikakve razlike. Vole da se druže. Nismo imali nikakve neprijatnosti. Mislim stvarno je bilo super, družili su se redovno, posle na grupi, jer su došla neka deca sa privatnih adresa na psihoedukativne radionice, dolazila su i deca iz Krnjače. Odmah su se povezali preko TikToka.

Predstavnica OCD⁴⁸

Predstavnici međunarodnih i domaćih organizacija naglasili su potrebu da se obrazovni sistem još bolje pripremi za sve veći broj migranata, odnosno stranaca koji dolaze u Srbiju u okviru radnih migracija i dovode svoje porodice, pogotovo što se zakonodavstvo Srbije menja u smeru lakšeg uključivanja stranaca na tržište rada i integracije u društvo.

Predstavnici organizacija su, takođe, istakli različitu spremnost škola za rad sa učenicima izbeglicama i migrantima.

” Tu su postojale razne obuke koje su išle kada je krenula ova velika izbeglička kriza. Neke škole su jako dobro pripremljene, jako dobro sprovode taj program, imaju taj program. Mi i dalje imamo škole koje nemaju taj program. Znači ne postoji dodatna nastava, ne postoje kriterijumi prilagođeni detetu koje

46 5.4.2024. intervju sa pedagoškinjom osnovne škole.

47 1.2.2024. intervju, MOCD.

48 19.1.2024. onlajn intervju sa predstavnicom OCD.

ne zna jezik. To i dalje nije usklađeno na nivou cele države. I mislim da isto zavisi od direktora škola i nastavnika. Znači, imamo stvarno primere divne, gde su maksimalno prilagođeni, žele dodatno da pomognu deci, uključuju dodatne časove. A imamo primer gde to uopšte ne postoji. Tako da to, rekla bih, zavisi od pojedinačnih slučajeva.

Predstavnica OCD⁴⁹

Svi akteri su ukazali na značaj razvijanja programa **Srpski kao strani jezik**, koji je prvi put razvijen kao odgovor na talas izbeglica u periodu 2015-2017, dok je pre postojao program srpski kao nematernji jezik namenjen manjinama u Srbiji. Ovaj program koristan je i ruskoj deci.

🗨️ Međutim, mi smo po prvi put razvili sa Filološkim [fakultetom], metodologiju Srpski kao strani jezik, suštinski mi nismo samo zemlja emigracije, mi smo zemlja i imigracije. Sada ima čitav set obuka, sada razvijaju dodatne obuke i mi sada radimo na tim „advance“ obukama, kako ti predaješ srpski kao strani jezik deci koja dolaze. Nekako koncept imaš kao individualizaciju, diferencijaciju i srpski kao strani jezik, gde za svako dete procenjuješ napredak u odnosu na njega.

Predstavnica MOCD⁵⁰

Primeri dobre prakse u radu na inkluziji sa tražiocima azila i izbeglicama, bazirani na iskustvu organizacija, potrebni su i primenjivi i sa ruskim migrantima. Organizacije civilnog društva navele su sledeće primere iz svoje prakse:

- **Program PIN-a za pružanje prve psihološke pomoći** sastojao se od treninga na kome su mladi (iz lokalne populacije i izbegli iz Ukrajine i Rusije) obučavani da budu vršnjački medijatori u prepoznavanju poteškoća iz oblasti mentalnog zdravlja kod mladih i njihovog povezivanja sa dostupnim resursima, ali najviše sa sistemom obrazovanja, sa psihologom iz škole. Nakon sprovedene obuke mladi su organizovali različite akcije u okviru svojih zajednica, kojima su promovisali mentalno zdravlje i radili na opismenjavanju mladih, roditelja i odraslih u svojoj okolini o tome šta je mentalno zdravlje, koji su simptomi najčešći među mladima, sa čime se suočavaju. Grupa mladih je nastavila da se uključuje u inicijative PIN-a i nakon završetka projekta. Vršnjačka podrška se pokazala značajnom za obraćanje mladih relevantnim službama u slučaju mentalnih poteškoća.
- Predstavnik JRS-a ukazao je na **program JRS Change⁵¹ kao primer dobre prakse za osnaživanje učitelja i nastavnika** u radu sa decom migrantima i izbeglicama i postizanja održivosti. Namenjen je uzrastu od 13 do 18 godina, ali se može prilagođavati različitom uzrastu dece. Cilj programa je da podrži učenike da postanu svesni svojih stavova i gledišta, da steknu znanje o temi izbeglištva/migracija na kritički i aktivan način, da dožive susrete s izbeglicama i da otkriju polazne tačke za lične i zajedničke aktivnosti. Nastavnici su veoma zainteresovani da učestvuju u ovoj edukaciji, budući da program daje dobre rezultate u inkluziji.
- **Primer dobre prakse rada sa roditeljima, predstavili su predstavnici Indigo organizacije iz Niša**, kao partneri UNICEF-a. Oni su informisali roditelje, odnosno majke iz Ukrajine smeštene u azilnom centru u Vranju, o obrazovnom sistemu u Srbiji, povezivali ih sa školom i podržavali njihovu saradnju.

4.1.3. Perspektiva dece, majki i volontera iz Rusije

Majke iz Rusije smeštene u privatnom smeštaju u Beogradu i Novom Sadu smatraju da je upis u škole, pogotovo osnovne, bio vrlo jednostavan i da su i direktori i nastavnici bili vrlo podržavajući. Iako je trebalo prethodno da nostrifikuju osnovnoškolske isprave, deca su odmah primljena u škole samo sa potvrdom da su isprave date na nostrifikaciju, a jedna devojčica je upisana u školu bez nostrifikacije isprava, uz dobijenu potvrdu o završenom prethodnom razredu od nastavnice iz ruske škole. Takođe je trebalo da donesu potvrdu iz doma zdravlja da su deca primila sve vakcine.

49 19.1.2024. onlajn intervju sa predstavnicom OCD.

50 01.2.2024. intervju sa predstavnicom MOCD.

51 08.4.2024. onlajn intervju sa predstavnicima MOCD. [CHANGE – JRS Europe](#), [Course change – Change \(jrschange.org\)](#)

”” Kada smo došli ovde u školu rekli smo da dete završava drugi razred. Tražili su potvrdu, i nastavnica iz ruske škole je dala potvrdu da dete završava drugi razred, poslala je ocene. Tu potvrdu smo preveli preko Google prevodioca. Muž je potvrdu doneo u školu. Obavljen je razgovor sa psihologom na srpskom, na engleskom. Dete je već ovde išlo malo u onlajn školu pa je malo učilo jezik. To je bilo to, razgovor sa psihologom, pogledali su ocene, rekli kako dobra devojčica i upisana je bez ikakvih nostrifikacija, bez ičega.

Majka, Beograd⁵²

”” Brat mog supruga govori srpski, on je porazgovarao sa vlasnikom stana i on nam je objasnio da u K... postoji škola od prvog do osmog razreda, da imamo beli karton i prebivalište i da idemo u školu da pitamo. Mi smo otišli kod direktorke i pitali, poslali su nas kod psihologa da porazgovaramo sa njim da vidimo da li je dete spremno (za 1.raz.OŠ). Nakon razgovora sa psihologom direktorka je rekla OK, dođite u školu. Poklonili su mu knjige, ranac i još neke slatkiše, stvari za školu.

Majka, Beograd⁵³

Upis u **srednje škole nosio je izazove kada se radi o nostrifikaciji diploma, polaganju prijemnog ispita i pronalaženju informacija** o načinu upisa u srednje škole. Nostrifikacija isprava zahteva i sredstva, koja neki roditelji nemaju, pogotovo ukoliko ima više dece u porodici.

”” Prevođenje dokumentacije kod sudskog prevodioca, oko tri i po hiljade dinara za dva svedočanstva. Taksa agencije je još oko četiri i po hiljade... Ukupno osamnaest, dvadeset hiljada nam je trebalo za sve.

Majka, Beograd⁵⁴

”” Što se tiče dvoje mlađe dece koja su u Tehničkoj školi, tu nam se posrećilo, jer su oni došli u osnovnu školu i završili su osnovnu školu ovde. I onda su sa ostalim vršnjacima upisivali srednju školu. I nemaju nikakve probleme jer su dobili jedinstven matični broj i celokupnu dokumentaciju. Sa dvoje starije dece imamo taj problem, oni i dalje nemaju jedinstven matični broj i dalje nisu u potpunosti u sistemu obrazovanja. Morali su da nostrifikuju sve diplome koje su imali iz Rusije... Sa dvoje dece koja su raspoložena za školu, tu je već bilo malo specifično, puno vremena su proveli u tome kako da istraže kako da upišu srednju školu, šta treba, koji prijemni. Kad su shvatili šta treba, onda su prosto kupili priručnike za polaganje prijemnog ispita i deca su učila po tim priručnicima.

Majka, Novi Sad⁵⁵

”” Ja sam ovde imao učenicu koja je htela da upiše gimnaziju u Novom Sadu. Ona je takođe imala problem da prođe pripreme, prijemni. Da, postoji Google prevodilac, ali on je sa greškama, na primer, reč obim, na ruski se prevodi kao obiom, a obiom nije obim nego zapremina. Onda dete kad radi zadatak dobije pogrešnu informaciju, potpuno pogrešno rešenje. Takođe, sa ovom školom je bio problem da su na testu bili određeni zadaci koji nisu bili u priručniku, koje ona nije provežbala.

Volonter NSHC, Novi Sad⁵⁶

Majke i ruski volonteri smatraju da **škole nisu bile pripremljene za dolazak tako velikog broja dece iz Rusije**, ali da su svi bili dobronamerni i podržavajući i trudili se da pronađu rešenja za izazove. Decu su odmah uključivali u škole, bez znanja jezika. Nastavnici su se snalazili pomoću engleskog jezika ili đaka koji znaju engleski ili ruski, budući da su ruskog porekla.

52 13.4.2024. fokus grupa sa majkama iz Rusije, u privatnom smeštaju u Beogradu.

53 Ibid.

54 Ibid.

55 18.4.2024. onlajn fokus grupa sa ruskim volonterima organizacije NHCR.

56 Ibid.

”” Meni se čini da školski sistem ima određena pravila i instrukcije, kako raditi, kako postupati sa decom koja dođu iz druge države. Međutim, čini mi se da je to kao instrukcija koju imamo za požar, neke druge instrukcije koje su neproverene u praksi. Čak i ako negde postoji instrukcija, kako se ponašati, šta raditi, nisu svi obučeni o toj instrukciji, u praksi se opet susrećemo sa situacijama gde ne znamo kako da postupimo.

Majka, Novi Sad⁵⁷

”” Ja verujem da zahvaljujući svim ovim ljudima koji žele da pomognu, koji su jako otvoreni i pozitivni i trude se da pomognu, oni izgrađuju taj sistem koji će u nekom trenutku postojati i u praksi. Ja sam jako zahvalna na tome, na svim tim otvorenim ljudima koji se trude da pomognu.

Volonterka NSHC, Novi Sad⁵⁸

Majke su **zadovoljne saradnjom sa školama** i pristupom nastavnika prema njima i njihovoj deci, kao i prema obrazovanju uopšte. Na roditeljskim sastancima, sa srpskim jezikom se snalaze kao i njihova deca, neke su malo naučile srpski, neke koriste engleski jezik, neke sa sobom vode prijatelja koji zna srpski ili se raspitaju kod drugih mama ukoliko im je nešto ostalo nejasno i sl.

Jedan od ruskih volontera NSHC-a koji daje časove engleskog i matematike ruskim učenicima u Srbiji, ukazao je da se **razlikuje školski program** za matematiku u Srbiji i Rusiji, u smislu kada se šta uči, naročito u petom i šestom razredu osnovne škole, kao i da terminologija koja se koristi može biti zbunjujuća budući da neki slični termini na srpskom imaju drugačije značenje.

”” Što se tiče programa matematike, deci zna da bude jako komplikovano zato što se školski program, kad se šta obrađuje, dosta razlikuje. Naročito je taj problem u petom i šestom razredu. U sedmom i osmom razredu se ta razlika niveliše. Taj drugi problem je vezan za jezik, pa ne razumeju matematiku jer je terminologija drugačija. Ja sam sa tim ciljem pravio programe za peti i za šesti razred, namenjene ruskoj deci koja se nalaze u srpskoj školi, kako bih im pomogao...

Volonter NSHC-a, Novi Sad⁵⁹

Jedna majka je dala predlog da se, upravo zbog različitog rasporeda obrada tema, **uporede školski programi za matematiku, hemiju i fiziku** u Srbiji i Rusiji. Zatim, **da se sa tim razlikama upoznaju roditelji** kako bi mogli da prepoznaju kod dece stepen razumevanja jer nešto nisu učila ili je neki drugi razlog, budući da roditelji traže privatne časove i nastavnike.

”” Ja smatram da bi bilo dobro i poželjno da se napravi neko poređenje školskog programa za matematiku, hemiju i fiziku u Rusiji i ovde, zato što je program, odnosno redosled tema koje se predaju, jako različit. I roditelji, hteli ili ne, svakako moraju da sednu i da vide program, koje teme se obrađuju, a koje ne. Možda bi bilo dobro da roditelji to već imaju i da zaista razumeju šta njihovo dete još nije učilo i tek će učiti i da zbog toga nešto ne razume, a gde je nešto propustilo, prespavalo i jednostavno nije naučilo. Na kraju krajeva, roditelji su ti koji traže dopunske časove i dodatnog nastavnika da bi njihovo dete nešto naučilo, tako da ona misli da bi to bilo izuzetno korisno.

Majka, Novi Sadu⁶⁰

Specifičnost ruskog sistema obrazovanje jeste i to što ne postoji jedinstveni udžbenici prihvaćeni u obrazovanju, te se znanje dece razlikuje zavisno od toga u koju školu su išli i ko im je predavao, budući da škole i nastavnici koriste različite udžbenike. Nadalje, postoji mogućnost kućnog obrazovanja, tako da su neke deca nastavila onlajn školu u Rusiji, paralelno sa školom u Srbiji. Roditelji smatraju da paralelno pohađanje obe škole nije opterećenje za decu.

57 18.4.2024. onlajn fokus grupa sa ruskim volonterima organizacije NHCR.

58 Ibid.

59 18.4.2024. onlajn fokus grupa sa ruskim volonterima organizacije NHCR.

60 Ibid.

”” Takvo je sada obrazovanje u Rusiji, praktično možeš da biraš kako će tvoje dete da uči. Može da bude potpuno onlajn, može da ide u školu, može da ide delimično onlajn. Zaključuješ ugovor sa školom i kažeš moje dete će ići na matematiku, na ovo i na ovo, a ostale predmete ću ja da ga učim kod kuće.

Majka, Beograd⁶¹

”” Što se konkretno tiče mog brata, on nastavlja da ide u školu u Moskvi, vodi se tamo kao da je na kućnom obrazovanju, u obavezi je da šalje domaće zadatke, koliko ja znam, jednom u pola godine polaže neke testove. I ima neke dodatne privatne časove, što se tiče ruskog i engleskog jezika, možda još nešto, da ne bi izgubio kontakt sa ruskom kulturom.

Volonterka NSHC-a, Novi Sad⁶²

Majke i volonteri koji su u kontaktu sa decom, **smatraju da su se deca dobro prilagodila u školama, da imaju prijatelje i Srbe i Ruse i da idu na slobodne aktivnosti.** Vide Novi Sad kao **siguran grad** u kome deca mogu slobodno da se igraju napolju.

”” Vrlo brzo je prošla taj proces adaptacije. Kad je došla u školu, učiteljica je stavila sa drugom devojčicom koja se zove isto L. Ta devojčica je govorila engleski jezik. I učiteljica isto dobro govori engleski. Sa tom devojčicom je prvo pričala pola engleski pola srpski, a sad je dete već naučilo srpski jezik.

Majka, Beograd⁶³

”” Što se tiče mlađeg deteta, stavili su ga da sedi sa dečakom koji je pola/pola, mama je Ruskinja a tata Srbin. Tako da mu je taj dečak pomagao i prevodio. Sad već uči. Što se tiče starije devojčice, od dvanaest godina, ona se isto jako lepo uklopila bez obzira na uzrast, koji je prelazni. Druži se sa jednom devojčicom, nešto Google prevodilac, nešto na lošem engleskom. U svakom slučaju se jako lepo uklopila za ova dva meseca. Već je bila na tri rođendana kod svojih drugara.

Majka, Beograd⁶⁴

Treba imati u vidu da su i ova **deca pogođena ratom u Ukrajini, da su mnoge porodice otišle iz Rusije jer se nisu slagale sa ratom i mobilizacijom, kao i da su neke menjale nekoliko zemalja, a deca i škole,** pre dolaska u Srbiju, što može biti **izvor traume i/ili stresa kod ove dece.** Na to su ukazale i majke i deca. Takođe, izvor stresa i poteškoća u svakodnevnom funkcionisanju može da donese i kratkoročno rešen pravni status, npr. devojčica nije mogla da ide na ekskurziju jer je u to vreme morala da obnovi vizu (tzv. „visa run“). **Značajno je da mnoga deca znaju kome mogu da se obrate za pomoć ukoliko imaju neke probleme** – učiteljici, zameniku direktora, razrednoj starešini, psihologu. Škole bi trebalo sistemski da informišu decu i nastavnike o proceduri prijave nasilja i diskriminacije u školama, kao i da osnaže timove za zaštitu od diskriminacije, nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u školama, da prepoznaju i reaguju u slučaju nasilja i diskriminacije usmerenih prema migrantima i izbeglicama.

”” Imali smo strahove, plašili smo se za najmlađe dete koje je sad prvi razred, koje je za poslednjih godinu dana promenilo tri škole i tri države... Da. U Rusiji je završila pet razreda, onda je nekoliko meseci bila u Turskoj, u Astani još dva meseca, sad završava ovde šesti razred.

Majka, Beograd⁶⁵

61 13.4.2024. fokus grupa sa majkama iz Rusije, u privatnom smeštaju u Beogradu.

62 18.4.2024. onlajn fokus grupa sa ruskim volonterima organizacije NHCR.

63 13.4.2024. fokus grupa sa majkama iz Rusije, u privatnom smeštaju u Beogradu.

64 Ibid.

65 Ibid.

”” Doputovala sam ovde iz Turske. Na početku sam bila u Rusiji, nakon toga sam šest meseci bila u Turskoj, a nakon toga sam 2023. došla ovde, ali sam neko vreme još bila onlajn u ruskoj školi. Tek od septembra sam krenula u treći razred.

Devojčica, 3. razred OŠ u Srbiji i onlajn ruska škola, Beograd⁶⁶

”” Ja, za sad, nisam imala problem, ali razredni starešina, žena je u pitanju, uvek mi pride, pita me da li je sve u redu, da li imaš neki problem, ako imaš neki problem možeš da mi se obratiš.

Devojčica, 6. razred OŠ, Beograd⁶⁷

Deca svih uzrasta navode, kao i njihove majke, da su se **lako adaptirala u škole u Srbiji**, iako nisu znala srpski jezik kada su došla. Pomoć su im pružali nastavnici dajući im mogućnost da koriste Google prevodioca i prilagođavanjem zahteva u odnosu na njihovo znanje srpskog jezika, ali i vršnjaci sporazumevajući se sa njima na engleskom jeziku, ili deca Rusi koja su došla ranije i naučila srpski jezik. Svi u školi su ih dobro prihvatili.

”” Na početku mi je učiteljica dala Google prevodilac tako da sam prevodila ono što piše na tabli. Malo po malo krenula sam da učim srpski jezik i sad već uzimam i knjige iz biblioteke. Najbolji sam učenik u odeljenju. Ali u ruskoj školi mi već sada učimo da množimo milijarde, a u Srbiji rade tek trocifrene brojeve. Nastavljam da idem u školu onlajn u Rusiji, tako i znam šta rade tamo, a šta rade ovde. Ovde je tri puta lakše.

Devojčica, 3. razred OŠ u Srbiji i onlajn ruska škola, Beograd⁶⁸

”” Kad sam došla ovde svi su me lepo prihvatili. Svi su pokušavali jako brzo da se upoznaju sa mnom, ko sam, šta sam, odmah su krenuli da razgovaraju sa mnom, na srpskom, na engleskom. Sada svi lepo komuniciraju sa mnom. Nastavnici mi dozvoljavaju da koristim Google prevodilac na časovima da bih razumela o čemu se radi...

Devojčica 6. razred OŠ, Beogradu⁶⁹

”” Ovde su jako dobri ljudi, prihvatili su me, mnogo mi je bolje nego u Rusiji. Profesori pomažu sa prevodom, daju dopunske materijale, neki profesori me pitaju manje, smanje kriterijume, daju mi lakšu temu. Ovo je najbolja škola u koju sam do sad išao, a promenio sam dve u Moskvi i dve u Srbiji.

Mladić, 4. razred gimnazije, Novi Sad⁷⁰

Deca su, takođe, ukazala **na razliku u školskom programu**, npr. fizika u Rusiji počinje od sedmog razreda, a u Srbiji od šestog, tako da kada je devojčica došla na kraj šestog razreda, bilo joj je teško da se uključi i razume časove fizike. Među srednjoškolskom decom i njihovim majkama, istaknuta je potreba za više **informacija relevantnih za upis u srednju školu**.

Slobodno vreme provode konstruktivno baveći se sportskim ili umetničkim aktivnostima, mada još nisu razvili dublji odnos sa svojim vršnjacima da se druže i van škole. Srednjoškolac koji živi u Novom Sadu, smatra da su ljudi u Srbiji otvoreni i pristupačni. Smatra da nema mnogo mešanja Rusa i Srba što se tiče društvenog života.

Što se tiče planiranja budućnosti, deca maštaju o odlasku u inostranstvo – Švajcarsku, Ameriku, Englesku, Francusku. Njihove majke smatraju da će, za sada, ostanu u Srbiji, najviše zbog dece koja su se dobro uklopila u školu, ali i zbog jednostavnog poslovnog funkcionisanja (poslovanje sa inostranstvom je onemogućeno u Rusiji).

Preporuke dece kako da se podrže njihovi vršnjaci koji dolaze iz drugih zemalja u Srbiju da se lakše uključe u školu i zajednicu, uglavnom se odnose na prevazilaženje jezičke barijere, ali i nedostupnost informacija o potrebnim dokumentima i proceduri upisa u srednje škole.

66 13.4.2024. fokus grupa sa troje ruske dece.

67 Ibid.

68 Ibid.

69 Ibid.

70 16.5.2024. intervju.

”” U zavisnosti od okolnosti. Ako neko dete već zna engleski onda je najbolje da sedne u klupu sa nekim ko zna engleski, onda će taj neko pomagati i prevoditi. Ako neko zna ruski onda je najbolje da sedne u klupu sa nekim ko zna ruski, jer će isto tako pomagati.

Devojčica, 3. razred OŠ i onlajn ruska škola, Beograd⁷¹

”” Zavisi o kom predmetu je reč. Ako je reč o matematici, tu pogledaš šta se traži u zadatku i rešavaš. Tu radim iste testove kao druga deca. Što se tiče ostalog, npr. istorije, ponekad ne razumem šta piše u tekstu, ali onda pitam nastavnicu, nastavnica mi kaže šta treba da uradim, ja to zapišem. Što se tiče srpskog jezika, tu dobijam lakše testove i zadatke nego ostala deca, zato što ne razumem sve.

Devojčica, 6 razred OŠ, Beograd⁷²

”” Srpski sam najviše savladao uz prijatelje u školi, za šest do osam meseci sam savladao jezik. Išao sam i na kurs srpskog jezika privatno, tu sam gramatiku savladao, ali najviše uz prijatelje.

Mladić, 4 razred gimnazije, Novi Sad⁷³

”” Ne treba da brinu i ne treba da se plaše, zato što će ovde svi da te prihvate. Niko neće imati ništa protiv tebe. Naravno, savet bi uvek bio da počne da se uči srpski jezik. Čak i ako nemaš vremena da naučiš srpski jezik, ne treba da brineš, uklopićeš se i jako brzo ćeš ga naučiti.

Devojčica, 6. razred OŠ, Beograd⁷⁴

”” Mislim da učenicima kada dođu u Srbiju treba pomoć oko dokumenata, mi nismo znali šta treba da radimo, oko belog kartona, diploma. Potreban je neko ko će pomoći sa tim informacijama, šta treba da se uradi, da se napravi neki plan.

Mladić, 4. razred gimnazije, Novi Sad⁷⁵

4.1.4. Obrazovanje učenika migranata iz Rusije – rezime izazova i rešenja

Dobijene nalaze interpretiraćemo kroz holistički model integracije izbegličke i migrantske dece u obrazovni sistem,⁷⁶ budući da *Stručno uputstvo za uključivanje učenika izbeglica/trožilaca azila u sistem obrazovanja i vaspitanja Republike Srbije* pokriva sve elemente tog modela. Stručno uputstvo predviđa **aktivnosti uključivanja dece migranata i izbeglica na nivou cele škole** koje podrazumevaju pripremu nastavnika i svih učenika škole i njihovih roditelja za prijem novih učenika, promociju interkulturalnosti i jezičkog diverziteta; jačanje veza sa porodicom i lokalnom zajednicom; mobilisanje vršnjačke podrške. **Plan podrške učeniku** migrantu/izbeglici sadrži program adaptacije i prevladavanja stresa; program intenzivnog učenja jezika sredine; individualizaciju nastavnih aktivnosti kroz prilagođavanje rasporeda, didaktičkog materijala, metoda i načina rada; uključivanje u vanškolske aktivnosti uz vršnjačku podršku. To znači da je predviđeno zadovoljenje **obrazovnih, socijalnih i emocionalnih potreba učenika izbeglica i migranata; targetira se individualni, interpersonalni i institucionalni nivo; insistira se na partnerstvu svih relevantnih aktera, kao što je predstavljeno u holističkom modelu.**

Upravo holistički model ukazuje na važnost zadovoljenja svih navedenih potreba dece migranata i izbeglica. Pod **obrazovnim potrebama** podrazumeva se potreba da nauče jezik zemlje domaćina i razviju svoj maternji jezik, prevaziđu prekide u školovanju ili ograničeno obrazovanje i prilagode se novom obrazovnom sistemu. **Socijalne potrebe** podrazumevaju potrebu da komuniciraju sa drugima, razviju osećaj pripadnost, povežu se sa zajednicom i tako razviju jak lični identitet. Osećaj sigurnosti i mogućnost da se nose sa gubitkom, tugom,

71 13.4.2024. fokus grupa sa troje ruske dece.

72 Ibid.

73 16.5.2024. intervju.

74 Ibid.

75 Ibid.

76 Više u: Lucie Cerna (2019), REFUGEE EDUCATION: INTEGRATION MODELS AND PRACTICES IN OECD COUNTRIES, OECD Education Working Paper No. 203.

razdvajanjem i/ili traumama – predstavljaju **emocionalne potrebe**. Ove potrebe oblikuju različiti **individualni, interpersonalni i institucionalni (nivo škole) faktori**. **Individualni faktori** uključuju poznavanje jezika zemlje domaćina, razvijenost maternjeg jezika, kao i fizičko i mentalno zdravlje. **Interpersonalni faktori** obuhvataju veze sa vršnjacima, kao i podršku porodice i društva izbegličkoj deci. **Faktori na nivou škole** uključuju okruženje za učenje, interakciju između nastavnika i učenika, angažovanost škole, školsko ocenjivanje, vanškolske aktivnosti i uključenost roditelja u školsku zajednicu. Ove faktore oblikuju različite **ciljane politike i prakse**. Holistički pristup, takođe, **predlaže partnerstvo sa drugim relevantnim akterima** kako bi se adresirale razne potrebe – Komesarijat za izbeglice i migracije, azilni centri, zdravstvene institucije, centri za socijalni rad, OCD, itd.

Postoji saglasnost sve tri grupe koje su učestvovala u istraživanju (majke i deca iz Rusije, institucije i organizacije civilnog društva) da su **obrazovne potrebe dece zadovoljene**. Svi akteri smatraju da se obrazovanje ruske dece sprovodi dobro, od upisa, preko organizovanja nastave, uspeha učenika do ocenjivanja. Čak i ako ima poteškoća, ne vide ih kao nešto što se bitnije odražava na obrazovne ishode.

- ▶ Međutim, **ne postoje objektivni pokazatelji njihovog obrazovnog uspeha**. Nije praćen uspeh ruske dece i upoređivan sa uspehom domaće dece na nivou svih škola u Srbiji koje pohađaju ruska deca. Nije poznat podatak koliko je ruske dece obuhvaćeno obrazovnim sistemom u Srbiji, budući da se nalaze u privatnom smeštaju i moguće je da neka deca pohađaju samo rusku onlajn školu. Generalno, nema istraživanja o inkluziji dece iz Rusije u obrazovni sistem u Srbiji. Usko povezano sa ovim izazovom jeste i **nedostatak praćenja karakteristika i potencijala ruskih učenika i studenata kroz analizu podnosilaca zahteva za priznavanje školskih isprava** Agenciji za kvalifikacije prema uzrastu, polu, mestu, obrazovnom profilu i školskom uspehu.

PREPORUKE:

- Osim praćenja pokazatelja ostvarenosti *Strategije razvoja obrazovanja i vaspitanja u RS do 2030*, „Stopa učešća učenika izbeglica i migranata u obrazovanju“, Ministarstvo prosvete treba da uključi i prati pokazatelj „Uspeh učenika izbeglica i migranata u obrazovanju u odnosu na domaće učenike“ (na PISA testu, takođe) i pri tome diferencira pokazatelj u odnosu na zemlju porekla, uzrast i pol učenika. Godišnji izveštaji o realizaciji akcionih planova trebalo bi da sadrže i ove podatke.
 - Takođe, treba da podstakne saradnju škola sa akademskom zajednicom u sprovođenju istraživanja (pogotovo longitudinalnih, na reprezentativnom uzorku) i organizovanje stručnih skupova za razmenu prakse i nalaza istraživanja kao osnov za ažuriranje i kreiranje obrazovnih politika.
 - Agencija za kvalifikacije treba da radi redovnu analizu podnosilaca zahteva za priznavanje školskih isprava prema uzrastu, polu, mestu, obrazovnom profilu i školskom uspehu i objavljuje podatke u javnim izveštajima.
- ▶ Uočeni su i **izazovi u zadovoljavanju obrazovnih potreba** koji mogu da otežaju postizanje i umanje obrazovne ishode:
 - **Učenje srpskog jezika**. Program učenja srpskog jezika kao stranog jezika još uvek se sistemski ne sprovodi u školama. Deca iz Rusije snalaze se uz pomoć onlajn aplikacija, vršnjaka koji znaju engleski ili ruski, privatnih časova nastavnika srpskog i ruskog jezika i entuzijasta koji im pružaju dodatnu podršku.

PREPORUKA: Ministarstvo prosvete treba da podrži predlog Društva za srpski jezik i književnost Srbije, koji se nalazi u *Inicijativi za uvođenje izbornog programa Srpski kao strani jezik*, da srpski kao strani jezik bude obavezan predmet za učenike kojima srpski jezik nije maternji.⁷⁷ Klubovi za učenje (postoje već u 30 škola) mogu da se koriste kao mesta za pripremni period za učenike izbeglice i migrante, primenom programa Srpski kao strani jezik i prezentacijom informacija o kulturi i obrazovanju u Srbiji (kroz radioničarski rad).

Takođe, Ministarstvo treba da sprovede istraživanje sa ruskom decom kako se primenjuje program/ priručnik/ izborni predmet Srpski kao strani jezik i kako se to odražava na obrazovne ishode.

- **Razlikovanje obrazovnih programa Srbije i Rusije**. Učesnici istraživanja su ukazali na razliku u školskom programu (na primer za matematiku u redosledu učenja pojedinih lekcija, naročito u petom i šestom razredu osnovne škole), kao i da postoji potreba da se nekim sadržajima posveti posebna pažnja.

77 [ДРУШТВО ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК \(bg.ac.rs\)](http://društvo.za.srpski.jezik.bg.ac.rs)

PREPORUKA: Ministarstvo prosvete i ZUOV treba da urade analizu srpskog i ruskog nastavnog programa, naročito za matematiku, hemiju i fiziku i da razviju dopunski program za učenje predmeta u kojima postoji razlika. Takođe, u tom procesu bi trebalo da se identifikuju potencijalne jezičke nedoumice i da se posveti pažnja prevazilaženju razlika u školskom programu.

- **Paralelno pohađanje dve škole.** Pojedina deca pohađaju paralelno srpsku školu i rusku onlajn školu, što bi moglo da predstavlja opterećenje ili da zbunjuje učenike zbog različitog redosleda učenja pojedinog gradiva.

PREPORUKA: Ministarstvo prosvete bi trebalo da utvrdi karakteristike tog obrazovnog procesa i zbog utvrđivanja opterećenosti učenika i zbog utvrđivanja kompatibilnosti programa, iako majke i deca iz Rusije smatraju da paralelno pohađanje škola ne predstavlja opterećenje za decu. ZUOV bi trebao da organizuje istraživanje raširenosti ovog načina školovanja i njegovih karakteristika, odnosno potreba dece. A pošto obavi procenu i bolje razume kako pohađanje dve škole utiče na dobrobit dece i njihove obrazovne ishode, Ministarstvo prosvete treba da, u saradnji sa drugim relevantnim akterima, uključujući decu i roditelje, donese plan akcije za harmonizaciju ova dva obrazovna sistema sa ciljem da se ostvari najbolji interes dece. Razredne starešine i nastavno osoblje treba da dobiju podršku da se upoznaju sa planom i programom rada ruske škole kako bi bolje kreirali individualne planove podrške za decu.

- **Upis u prvi razred OŠ vrši se na osnovu srpskih testova.** Pomoću srpskih testova utvrđuje se spremnost ruske dece za školu. Škole nemaju mogućnost za prevođenje i u nekim situacijama angažuju decu da pomažu pri prevođenju razgovora sa roditeljima i upisnih testova.

PREPORUKA: Ministarstvo prosvete bi trebalo da utvrdi broj dece iz Rusije koja se spremaju da upišu osnovnu školu i, na osnovu procene broja dece, donese strategiju koja će omogućiti adekvatnu procenu spremnosti za školu na način koji je prilagođen detetu i porodici. Angažovanje dece u prevođenju i pomoći vršnjacima može da ojača veštine dece i pomogne jačanju solidarnosti i integraciji, ali je važno da angažman dece bude u skladu sa njihovom saglasnošću, kapacitetima i školskim obavezama.

- **Upis u srednju školu prate tri prepreke** – mala matura, (ne)dostupnost informacija i nostrifikacija diploma. Ne postoji sistemsko rešenje za organizovanje male mature za učenike iz Rusije ukoliko nisu dovoljno savladali srpski jezik. Postoji potreba za dostupnošću informacija o procesu i potrebnim dokumentima za upis u srednje škole. Nostrifikacija školskih isprava (i njihov prevod) zahteva finansijska sredstva, a nisu svi u mogućnosti da plate. Moguće je da su ove prepreke prisutne i za upis u visokoškolske ustanove, ali ih nismo identifikovali budući da istraživanjem nismo obuhvatili mlade tog uzrasta.

PREPORUKA:

- Ministarstvo prosvete pri organizaciji male mature (i polaganju prijemnog za fakultet) treba da organizuje posebnu prostoriju i prevodioca za učenike iz Rusije ili da pripremi testove na ruskom jeziku.
 - Ministarstvo prosvete treba informacije na ruskom jeziku za upis u srednje škole (i fakultete) da učini lako dostupnim i omogući učenicima iz Rusije da pitaju i reše sve nejasnoće u vezi sa upisom.
- U odnosu **na socijalne potrebe** postoji, takođe, saglasnost učesnika istraživanja da su lokalna deca i nastavnici dobro prihvatili decu iz Rusije i da im pružaju podršku u školi. Međutim, razgovor o slobodnom vremenu i aktivnostima pokazao je da se deca van škole, najčešće, ne druže sa srpskim vršnjacima. Takođe, pojedini ispitanici su istakli da postoji razdvojenost između ruske i srpske dece/mladih, pogotovo ukoliko ih ima više u razredu. Niko nije spominjao da su deca/mladi iz Rusije doživeli diskriminaciju ili vršnjačko nasilje na osnovu njihovog porekla. Deca su rekla da znaju kome da se obrate ukoliko se pojavi neki problem u školi ili, generalno, u životu.

PREPORUKA: Škole u kojima nastavu pohađaju učenici iz Rusije treba ojačati za primenu „aktivnosti uključivanja na nivou cele škole“ kao: „pripremu nastavnika za prijem novih učenika migranata i izbeglica; pripremu svih učenika škole i njihovih roditelja za prijem novih učenika migranata i izbeglica; promociju interkulturalnosti i jezičkog diverziteta; jačanje veza sa porodicom i lokalnom zajednicom; i mobilisanje vršnjačke podrške“. (Priručnik za škole u realizaciji Stručnog uputstva, str. 40-48)

- **Stručno osoblje škola najteže se nosi sa emocionalnim potrebama** učenika iz Rusije jer smatraju da nisu stručni za tu oblast. Susretali su se sa stresom i traumom kod dece, razvojnim teškoćama i problemima u ponašanju. Navode da im je teško da prepoznaju te izazove i da ih razlikuju u odnosu na poteškoće zbog

nedovoljnog znanja jezika. Zbog poteškoća u komunikaciji i jezičke barijere ponekad ne znaju ni kako da reaguju.

PREPORUKA:

- Ministarstvo prosvete, ZUOV i resurs centri za inkluziju dece iz osetljivih društvenih grupa treba da osnažuju nastavnike za prepoznavanje stresa i traume, kao i za reagovanje i upućivanje učenika sa traumom na relevantne instance. Takođe mogu da podržavaju preventivne aktivnosti i preporučuju/edukuju za primenu postojećih primera dobre prakse, kao što su npr. *Edukacija nastavnika za upravljanje stresom dece migranta u školama* (MPNTR, ZUOV), *Isceljenje i obrazovanje kroz umetnost – HEART* (Save the Children), vršnjačka edukacija o pružanju prve psihološke pomoći (PIN).
- U pomaganju deci iz Rusije sa problemima u ponašanju potrebna je bliska saradnja škola sa centrima za socijalni rad, a deci sa razvojnim poteškoćama, saradnja sa defektologom.

► Postoje i izazovi koji se odražavaju na sve tri grupe potreba:

- **Veliki broj ruske dece želi da se upiše u škole u Srbiji**, a pojedine škole nemaju dovoljno kapaciteta za upis tolikog broja dece. Prema Agenciji za kvalifikacije, 2.404 učenika je tražilo nostrifikaciju školskih isprava za upis u OŠ i 814 za upis u srednju školu, u periodu od dve godine od početka rata u Ukrajini. Budući da se migracije dešavaju kroz podsticaje i podršku socijalne mreže, može da se očekuje još migranata iz Rusije.

PREPORUKA: Ministarstvo prosvete, uz podršku MUP-a, treba da proceni migracioni potencijal iz Rusije, kao i kapacitete škola da odgovori na njega. U tu svrhu značajno je utvrditi tačan broj i socio-demografske karakteristike ruske dece koja se nalaze u srpskim školama.

- **Različita pripremljenost škola za inkluziju učenika iz Rusije** usled različitog nivoa iskustva u radu sa migrantima i nedostatkom informisanosti i edukovanosti osoblja škola.

PREPORUKA:

- » Ministarstvo prosvete treba da realizuje svoj plan da, u saradnji sa UNICEF-om, osnaži ZUOV da preuzme podršku u inkluziji izbeglica i migranata za mrežu od 14 škola i da se mreža širi uključivanjem novih škola, kao i da dalje osnažuje resurs centar za inkluziju OŠ „Branko Pešić“. Takođe, treba da uključi ovu ciljnu grupu do 2026. godine u 5 planiranih resurs centara za inkluziju. (Akcioni plan 2023-2026).
- » Najuspešnije škole koje imaju iskustvo u radu sa izbeglicama i migrantima, Ministarstvo prosvete treba da koristi kao resurs centre za inkluziju ove ciljne grupe. Svaka škola može da dobije svoju „školu mentora“. Takođe, treba da valorizuje napore najaktivnijih nastavnika i učitelja tako da postanu edukatori za kolege, da organizuje razmene dobre prakse kroz okupljanja i publikacije.

- **Ekonomske poteškoće roditelja, pogotovo u malim mestima i selima** odražavaju se na učestvovanje dece u obrazovnim aktivnostima, ali i vanškolskim aktivnostima i socijalizaciji.

PREPORUKA: JLS, u saradnji sa savetima za migracije, trebalo bi da predvidi aktivnosti i budžet za inkluziju stranaca sa učenim ekonomskim poteškoćama u lokalne akcione planove i podrži ih i u nostrifikaciji diploma i školovanju.

- I, konačno, identifikovano je da **u školama ima sve više deca stranaca⁷⁸ i da treba da se unapredi sistemski (i holistički) pristup njihovoj inkluziji** u obrazovni sistem.

PREPORUKA: Ministarstvo prosvete treba da podstiče istraživanja akademske zajednice i razmenu iskustva sa praktičarima o inkluziji dece stranaca u obrazovni sistem. Nalazi istraživanja vodiče unapređenju procesa inkluzije i ažuriranju politika i strateških dokumenata u odnosu na promenu društvenog konteksta i potreba na terenu.

78 Na kraju 2023. godine 46.073 stranca imalo je odobren privremeni boravak po osnovu rada. Ovaj broj je za 29% veći u odnosu na 2022. godinu, a čak za 121% veći u odnosu na 2021. godinu. Najviše ih je bilo iz Ruske federacije (41%), NR Kine (24%), Turske (12%), Indije (7%) i Kube (1,5%). U periodu od 1. januara do 31. decembra 2023. godine Nacionalna služba za zapošljavanje izdala 52.178 (9.875 žene) dozvola za rad stranim državljanima. Migracioni profil RS za 2023, [1Migracioni profil.pdf \(kirs.gov.rs\)](#).

4.2. Kulturna prava

4.2.1. Zakonski, strateški i institucionalni okvir za realizaciju kulturnih prava migranata iz Rusije

Zakon o kulturi navodi da kulturnu delatnost mogu obavljati domaća i strana, fizička i pravna lica. **U Zakonu o strancima ne spominje se** pravo stranaca na učešće u kulturnom životu i na kulturnu delatnost.

Ministarstvo kulture i informisanja je, u *Strategiji razvoja kulture Republike Srbije od 2020. do 2029. godine*,⁷⁹ iskazalo strateško opredeljenje Republike Srbije „ka kulturi kao jednom od ključnih činilaca razvoja društva, odnosno kulture kao jednim od nacionalnih prioriteta, koji doprinosi harmoničnom razvoju društva u Republici Srbiji, kvalitetu života njenih građana i unapređenju međunarodnih odnosa“. Postoji opredeljenje za očuvanje kulturne raznolikosti kao posebnog bogatstva naše zemlje koje uključuje, kako stvaralaštvo nacionalnih manjina i svih društvenih grupa, tako i mogućnost različitih identitetskih izbora. Dva važna načela na kojima se, između ostalih, zasniva Strategija jesu „unapređenje uzajamnog razumevanja i ravnopravno uključivanje osetljivih grupa u kulturni život“ i „široka dostupnost kulture i ravnopravno i aktivno učešće u kulturnom životu.“

Pod merom 3.3. Podsticanje i razvoj kulturnih potreba i navika i ravnopravnog učešća u kulturnom životu,⁸⁰ Strategija naglašava odgovornost države u kulturnoj politici koja je usmerena na decu i mlade, budući da oni predstavljaju najznačajniji segment u razvoju kulturnih potreba, jer nisu samo posetioci događaja, već i buduća publika i stvaraoci u kulturi. Čak 81% mladih smatra da je nedovoljno uključeno u kulturne aktivnosti, a 70% da nema dovoljno sadržaja za mlade. Zato je i jedna od devet oblasti u *Nacionalnoj strategiji za mlade za period 2015-2025*⁸¹ posvećena kulturi i kreativnosti mladih. Veoma je važno uspostaviti sistemsko povezivanje ustanova kulture i obrazovanja, u svim modelima saradnje između obrazovnih i ustanova kulture – posete ustanovama kulture, ali i uključivanje mladih u produkciju i prezentaciju kulturnih sadržaja, kako iz oblasti kulturnog nasleđa, tako i iz oblasti savremenog stvaralaštva. Strategija tretira i politiku socijalne kohezije i uključivanje svih društvenih grupa u kulturni život, budući da je to značajno za razvoj kulture i kvalitetnih međuljudskih odnosa. Takođe, ukazuje na važnost rodne ravnopravnosti kojoj kultura može dati značajan doprinos, ne samo u domenu stvaralaštva, nego i u domenu dekonstrukcije rodni stereotipa i uloga u društvu. Međutim, migranti, stranci i izbeglice se ne spominju kao osetljive društvene grupe koje treba da budu ciljne grupe Strategije.

Nacionalni savet za kulturu kao stručno-savetodavno telo, u skladu sa **Zakonom o kulturi**, analizira i daje mišljenje o stanju u kulturi i pruža sugestije za kreiranje kulturne politike i razvoj kulturnih delatnosti. Podršku pruža i **Zavod za proučavanje kulturnog razvitka** istraživanjima i izradom studija i analiza. Prema **Zakonu o utvrđivanju nadležnosti AP Vojvodina**, Vojvodina se kroz rad **Pokrajinskog sekretarijata za kulturu, javno informisanje i odnose sa verskim zajednicama** stara o sprovođenju kulturne politike na teritoriji Pokrajine i obezbeđuje uslove za rad pokrajinskim ustanovama kulture.

U Srbiji su **Rusi** priznati kao samosvojna i punopravna nacionalna manjina, koja je predstavljena preko **Nacionalnog saveta Ruske nacionalne manjine**.⁸² Savet ima četiri odbora – za kulturu, obrazovanje, informisanje i službenu upotrebu jezika i pisma. **Nakon oktobarskog prevrata 1917. godine, iz Rusije je u Srbiju emigriralo desetine hiljada Rusa**. Došlo je stotine ruskih naučnika, slikara, arhitekata, lekara i inženjera.⁸³ Kulturna delatnost emigracije imala je značaj za kulturni razvoj Srbije i jačanje srpsko-ruskih kulturnih veza.

Posledično, danas postoji razvijena zvanična struktura na koju se mogu osloniti pridošli Rusi u ostvarivanju svojih kulturnih prava kao i dostupni kulturni sadržaji. Na inicijativu ruskih emigranata osnovan je **Ruski dom u Beogradu** (Ruski centar za nauku i kulturu),⁸⁴ koji se bavi promocijom ruskog jezika i kulture. Raspolaže izložbenim materijalom, filmskim fondom i knjigama, učestvuje u organizaciji festivala, konferencija i drugih kulturnih događaja u Beogradu i šire. Na sajtu Ruskog doma nalaze se **kontakti 15 ruskih udruženja**.⁸⁵ U mnogim gradovima u Srbiji organizovan je „**Ruski kutak**“ – Beogradu, Novom Sadu, Nišu, Kragujevcu, Kruševcu, Kovinu, Rumenki, Kikindi, Vrbasu, u školama, bibliotekama ili drugim ustanovama, kao mesta

79 [strategija-razvoja-kulture-od-2020--do-2029-godine.pdf \(kultura.gov.rs\)](#)

80 Ibid.

81 [nacionalna_strategija_za_mlade0101_cyr.pdf \(mos.gov.rs\)](#)

82 [Национални Савет Руске Националне Мањине – Национални савет руске националне мањине \(nsrnm.org\)](#)

83 [Rusija, Srbija i istorija: Kako su ruski emigranti gradili Beograd između dva svetska rata – BBC News na srpskom](#)

84 [Руски дом – Руски центар за науку и културу у Београду \(ruskidom.rs\)](#)

85 [Друштва – Руски дом \(ruskidom.rs\)](#)

razmene i saradnje u oblasti kulture.⁸⁶ Od 2012. godine, „**Društvo Rusija**“ organizuje manifestaciju „**Dani ruske kulture**“ u Novom Sadu.⁸⁷

Takođe, početkom rata u Ukrajini, a pogotovo u septembru 2022, kada je predsednik Rusije objavio delimičnu mobilizaciju, **pored publike, bendova i organizatora događaja, u Srbiju su stigli i mnogi drugi umetnici, autori i performer** koji imaju izgrađene grupe *fanova*. Migranti iz Rusije mogu da uživaju u različitim kulturnim događajima – muzičkim (koncertima rok, metal i pank grupa, ali i eksperimentalnim i koncertima klasične muzike), *stand-ap* komedijama, gostovanjima glumaca iz Rusije, pesničkim i kulturnim večerima,⁸⁸ Festivalu Ruskog Filma⁸⁹ i dr. Postoji radio i TV program za promovisanje ruske kulture i informisanje na ruskom jeziku, npr. TV emisija „**Moja Rusija u Srbiji**“⁹⁰ i informativno-muzičko-obrazovni radio program na ruskom jeziku „**Prozor u Rusiju**“.⁹¹ Dve društvene mreže su značajne za informisanje o kulturnim događajima u Srbiji – fejsgrupa „**Rusi u Beogradu**“⁹² (30.600 članova) i **Telegram**, (700 miliona aktivnih korisnika mesečno).⁹³

Međutim, društveni i kulturni život novopridošle ruske zajednice **dešava se paralelno u odnosu na lokalno stanovništvo**.⁹⁴ Tako postoje ruski kafići, ruski frizeri, ruski lekari, ruski kozmetički saloni, ruski vrtići... u kojima su, uglavnom, zaposleni Rusi i ne znaju srpski jezik. Takođe se ukazuje na razliku u mentalitetu, za razliku od Srba, Rusi se u medijima u Srbiji prikazuju kao introvertni.⁹⁵

4.2.2. Ostvarivanje kulturnih prava migranata iz Rusije – percepcija relevantnih aktera

■ Perspektiva institucija

Institucije kulture u Srbiji, srpske i one osnovane za negovanje i promovisanje ruske kulture kao što su Nacionalni savet ruske nacionalne manjine, Ruski dom i ruski kutci, vrlo su aktivne u promovisanju ruske kulture. Pored dugogodišnje kulturne saradnje dve zemlje, u Srbiji je, posebno početkom rata u Ukrajini i objavljivanja delimične mobilizacije u Rusiji, oformljena velika ruska publika. Ruske agencije koje organizuju kulturne događaje prate svoju publiku i organizuju za njih brojne događaje u Srbiji. U Srbiji im je olakšano poslovanje jer im nije potrebna viza i prisutna je prorуска orijentacija građana.

Primećeno je i da postoje dva paralelna kulturna toka, srpski i ruski i da, za sada, nema puno mešanja, iako postoji potencijal kroz povezivanje na koncertima stranih grupa i povezivanje ruskih koncertnih agencija i lokalnih operativaca, i obrnuto, naše organizacije zapošljavaju ruske savetnike.⁹⁶

☞ Integrisanje dva, za sada paralelna kulturna toka – ne ide tako brzo. Publika se do sada nije mnogo mešala na pomenutim koncertima – Rusi idu na koncerte ruskih grupa, a vrlo retko na koncerte srpskih i to, izgleda, samo iz radoznalosti. Srbi idu na koncerte srpskih grupa, a na koncerte ruskih samo slučajno (osim onih koje su već izgradile karijeru kod nas). Tačka dodira su koncerti stranih izvođača koji dolaze iz Amerike, Velike Britanije ili drugih evropskih zemalja – nekolicina ruskih promotera, naime, zastupa vrlo avangardan ukus, te dovode na naše tržište zaista smela imena globalne alternativne muzičke scene.⁹⁷

Škole, takođe, organizuju kulturne događaje i podstiču interkulturalnu razmenu sa učenicima iz Rusije.

86 [DRUŠTVO RUSKO-SRPSKOG PRIJATELJSTVA: U Kulturnom centru u Kikindi otvoren "Ruski kutak" \(novosti.rs\)](#)

87 [Ове године «Дани руске културе у Србији» биће посвећени 225. годишњици рођења А. С. Пушкина – Национални Савет Руске Националне Мањине \(nsrnm.org\)](#)

88 [Srbija, Rusija i muzika: Kako je dolazak Rusa uticao na koncertnu scenu u Beogradu – BBC News na srpskom](#)

89 [Festival Ruskog Filma u Beogradu – Nedeljnik](#)

90 [Šta se skriva iza zidina Ruskog doma usred Beograda | Moja Rusija u Srbiji – 05.2.2023, Sputnik Srbija \(sputnikportal.rs\)](#)

91 [Novo izdanje o informativno-muzičko-obrazovnog radio programa na ruskom jeziku Prozor u Rusiju 06.11.2022. – Humanitarni radio Kraqujevac](#)

92 (8) Русские в Белграде | Facebook

93 [Kako je Telegram postao jedna od najvažnijih društvenih mreža za Ruse? – Russia Beyond Croatia \(rbth.com\)](#)

94 [Paralelni svet Rusa u Srbiji – DW – 4. 4. 2024.](#)

95 [Kako žive Rusi u Srbiji: "Srbi su mnogo druželjubiviji, to učimo od njih" – B92](#)

96 [Tajni život Rusa u Beogradu iz prve ruke: Mit je da su bogati, za vlasti u Moskvi su izdajnici, za Zapad smetnja \(nova.rs\)](#)

97 [Ibid.](#)

■ Perspektiva međunarodnih organizacija i organizacija civilnog društva

Predstavnici međunarodnih organizacija i OCD smatraju da su Rusi dobro prihvaćeni od strane srpskog stanovništva i da ima mnogo ruskih kulturnih događaja. Objašnjavaju da su Rusi izabrali Srbiju kao svoju novu domovinu i da su mnoge događaje organizovali kako bi se osećali kao u domovini.

Jedna od retkih OCD (ako ne i jedina) koja pruža direktnu podršku integraciji Rusa u srpsku zajednicu, smatrajući da je njihove preseljenje u Srbiju prisilno, bez obzira na njihov pravni status, jeste Novosadski humanitarni centar (NSHC). Projektom „Podrška integraciji ugroženih stranaca u lokalnu zajednicu“⁹⁸ NSHC podstiče voloniranje ruskih migranata i identifikuje njihove potrebe, osmišljavajući i podržavajući njihovu integraciju.

NSHC, takođe, istražuje kakve su specifične, aktuelne potrebe ciljne grupe kada je u pitanju integracija u lokalnu sredinu, kao i kakva je sadašnja ponuda usluga i podrške u lokalnoj zajednici. Organizacija je nedavno sproveda anketu među 150 Rusa u Novom Sadu o njihovim potrebama u lokalnoj zajednici i ispostavilo se da se, pored pravnog regulisanja dužeg boravka u Srbiji, našla i potreba da se uključe i integrišu u lokalnu zajednicu. Osećaju se izolovano, usamljeni su, odvojeni od svojih porodica i svoj povratak u Rusiju smatraju nemogućim, brine ih neizvesna budućnost. Sviđa im se u Srbiji i planiraju da ostanu bar narednih 5-10 godina. Procena direktorke NSHC jeste da se manje od 10% Rusa dobro integrisalo u Srbiji.⁹⁹ Jezičku barijeru i zatvorenost ruskog i lokalnog stanovništva vide kao prepreku integraciji. Zato NSHC planira i otvaranje konverzijskog kluba i uključivanje još stranaca, budući da su u svojoj zajednici volontera primetili napredak u srpskom jeziku i integraciji.

Druge međunarodne i domaće organizacije podržavaju škole, nastavnike i učenike da sprovode interkulturalni programe sa svim kategorijama migranata i dobre prakse su opisane od samih institucija – klubovi za učenje, letnje i zimske škole sadrže i one aktivnosti koje promovišu interkulturalni dijalog, kao i volonterske aktivnosti.

■ Perspektiva dece, majki i volontera migranata iz Rusije

Ruski volonteri i srednjoškolac koji žive u Novom Sadu smatraju da ima puno kulturnih dešavanja primarno namenjenih srpskoj i ruskoj zajednici. Prema rečima jedne volonterke, postoje tri kulturna centra oko kojih se organizuju Rusi u Novom Sadu (Žuta lampa, Nadia, treći je bio u sklopu škole „Anton Čehov“, ali se odvojio). Svaki centar okuplja određeni uzrast i tip ljudi. Društvena mreža Telegram je glavni izvor informisanja o kulturnim dešavanjima.

🗨️ Kada je reč o državljanima Rusije, za zaključenje ugovora o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju, potreban je samo ‚beli karton‘ 100 i važeća putna isprava. Nije potrebno da imaju regulisan privremeni boravak. Naravno, visina premije zavisi od izabranog paketa usluga, koji može uključivati osnovnu i hitnu zdravstvenu pomoć, ali može uključivati i sekundarno i tercijarno lečenje u svim zdravstvenim ustanovama, koji sa nama imaju ugovor.

Predstavnik privatnog osiguravajućeg društva¹⁰¹

🗨️ Kada je reč o državljanima Rusije, za zaključenje ugovora o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju, potreban je samo ‚beli karton‘ 102 i važeća putna isprava. Nije potrebno da imaju regulisan privremeni boravak. Naravno, visina premije zavisi od izabranog paketa usluga, koji može uključivati osnovnu i hitnu zdravstvenu pomoć, ali može uključivati i sekundarno i tercijarno lečenje u svim zdravstvenim ustanovama, koji sa nama imaju ugovor.

Predstavnik privatnog osiguravajućeg društva¹⁰³

98 [Podrška integraciji ugroženih stranaca u lokalnu zajednicu – NSHC](#)

99 [Новосадски хуманитарни центар у акцији подршке интеграцији уgroženих странаца и избеглица у локалну заједницу – Podcast.rs](#)

100 Beli karton predstavlja potvrdu MUP-a Srbije kojom stranac reguliše svoje boravište na adresi privatnog stana ili ugostiteljskog smeštaja za vreme svog kratkotrajnog boravka u Srbiji. U slučaju državljana Rusije, ovakva potvrda može da važi najviše 30 dana.

101 18.3.2024. telefonski intervju.

102 Beli karton predstavlja potvrdu MUP-a Srbije kojom stranac reguliše svoje boravište na adresi privatnog stana ili ugostiteljskog smeštaja za vreme svog kratkotrajnog boravka u Srbiji. U slučaju državljana Rusije, ovakva potvrda može da važi najviše 30 dana.

103 18.3.2024. telefonski intervju.

» Što se tiče kulturnog života u Srbiji, to je kao i klima u Srbiji, to je super u Srbiji i sa tim nema nikakvih problema. Što se tiče nekakvih srpskih kulturnih manifestacija, još uvek nisam uspela da se u potpunosti uključim u to, postoji puno ruskih događaja na koje idem, ali pratim, jako puno srpskih stvari se organizuje, na nekim događajima sam bila, na nekim predstavama nisam baš razumela o čemu se radi, ali se trudim da ih posećujem.

Ruska volonterka NSHC, Novi Sad¹⁰⁴

» Kada je reč o državljanima Rusije, za zaključenje ugovora o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju, potreban je samo ,beli karton' 105 i važeća putna isprava. Nije potrebno da imaju regulisan privremeni boravak. Naravno, visina premije zavisi od izabranog paketa usluga, koji može uključivati osnovnu i hitnu zdravstvenu pomoć, ali može uključivati i sekundarno i tercijarno lečenje u svim zdravstvenim ustanovama, koji sa nama imaju ugovor.

Predstavnik privatnog osiguravajućeg društva¹⁰⁶

» Kada je reč o državljanima Rusije, za zaključenje ugovora o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju, potreban je samo ,beli karton' 107 i važeća putna isprava. Nije potrebno da imaju regulisan privremeni boravak. Naravno, visina premije zavisi od izabranog paketa usluga, koji može uključivati osnovnu i hitnu zdravstvenu pomoć, ali može uključivati i sekundarno i tercijarno lečenje u svim zdravstvenim ustanovama, koji sa nama imaju ugovor.

Predstavnik privatnog osiguravajućeg društva¹⁰⁸

» Postoji jako puno Telegram kanala, gde se objavljuju različite informacije gde će biti organizovani kulturni događaji, koji predavači će biti. Isto tako, ljudi se poznaju međusobno, tako da ti možeš da znaš konkretnu osobu koja organizuje sedeljku sa tim i tim, sa nekim predavačem koji je došao iz Moskve, ili slikarom, ili pesnikom. Tih događaja ima jako puno, obično se takvi događaji organizuju u kaficu, i ti ako želiš da vidiš nešto što ti je interesantno, odeš na to. Odlazimo jako puno i na različite srpske događaje.

Ruski volonter NSHC, Novi Sad¹⁰⁹

Volonteri i srednjoškolac iz Novog Sada, kao i ostali akteri obuhvaćeni istraživanjem, ukazali su na odvojenost ruske i srpske zajednice i u kulturnom životu, ali i na njihove pokušaje da ih povežu, do sada, nažalost, ne baš uspešne. Istakli su da, uz redovan posao, **nije lako volonterski organizovati kulturne događaje**, tako da je od značaja da ruski volonteri imaju podršku domaće organizacije kao što je to NSHC.

Ukazuju na kulturološke razlike po pitanju otvorenosti za komunikaciju, procenjujući Ruse zatvorenijim i usmerenim na svoju zajednicu.

» Kada je reč o državljanima Rusije, za zaključenje ugovora o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju, potreban je samo ,beli karton' 110 i važeća putna isprava. Nije potrebno da imaju regulisan privremeni boravak. Naravno, visina premije zavisi od izabranog paketa usluga, koji može uključivati osnovnu i hitnu zdravstvenu pomoć, ali može uključivati i sekundarno i tercijarno lečenje u svim zdravstvenim ustanovama, koji sa nama imaju ugovor.

Predstavnik privatnog osiguravajućeg društva¹¹¹

104 24.4.2024. onlajn fokus grupa sa ruskim volonterima organizacije NHCR, II deo.

105 Beli karton predstavlja potvrdu MUP-a Srbije kojom stranac reguliše svoje boravište na adresi privatnog stana ili ugostiteljskog smeštaja za vreme svog kratkotrajnog boravka u Srbiji. U slučaju državljana Rusije, ovakva potvrda može da važi najviše 30 dana.

106 18.3.2024. telefonski intervju.

107 Beli karton predstavlja potvrdu MUP-a Srbije kojom stranac reguliše svoje boravište na adresi privatnog stana ili ugostiteljskog smeštaja za vreme svog kratkotrajnog boravka u Srbiji. U slučaju državljana Rusije, ovakva potvrda može da važi najviše 30 dana.

108 18.3.2024. telefonski intervju.

109 Ibid.

110 Beli karton predstavlja potvrdu MUP-a Srbije kojom stranac reguliše svoje boravište na adresi privatnog stana ili ugostiteljskog smeštaja za vreme svog kratkotrajnog boravka u Srbiji. U slučaju državljana Rusije, ovakva potvrda može da važi najviše 30 dana.

111 18.3.2024. telefonski intervju.

” Uglavnom moje društvo čine Rusi, uglavnom je društvo rusko, imamo u društvu jednu drugaricu iz Srbije. Slažem se da nema mnogo mešanja Rusa i Srba što se tiče društvenog života...Izlazimo u klubove, idemo i u srpske klubove. Idemo u jedan ruski kafić, bio je u jednom srpskom klubu ruski „stand up“, ruska komedija. Na Telegramu ima različitih kanala gde se dele razne informacije u vezi sa kulturnim događajima, različite stvari... Ljudi u Srbiji su otvoreni i pristupačni, u Rusiji nije tako, Rusi su zatvoreni u sebe.

Mladić, srpska srednja škola, Novi Sad¹¹²

Majke koje žive u privatnom smeštaju u Beogradu nisu motivisane za kulturne događaje zbog poslovnih i porodičnih obaveza, ali ukazuju na značaj kulturne participacije svoje dece.

Ruski volonteri, koji su i sami umetnici, predlažu saradnju među umetnicima, kao i da srpsku zajednicu upoznaju sa ruskom kulturom.

” Kada je reč o državljanima Rusije, za zaključenje ugovora o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju, potreban je samo ‚beli karton‘ 113 i važeća putna isprava. Nije potrebno da imaju regulisan privremeni boravak. Naravno, visina premije zavisi od izabranog paketa usluga, koji može uključivati osnovnu i hitnu zdravstvenu pomoć, ali može uključivati i sekundarno i tercijarno lečenje u svim zdravstvenim ustanovama, koji sa nama imaju ugovor.

Predstavnik privatnog osiguravajućeg društva¹¹⁴

” Bilo bi interesantno da postoji to neko udruženje, odnosno ujedinjenje, organizacija, rusko-srpsko prijateljstvo koje bi se bavilo umetnošću, jer ja vidim da u Srbiji, kao i u Rusiji, postoji ta savremena srpska umetnost koja se razvija, otvaraju se nova mesta, nova prostranstva gde ljudi mogu da rade u toj oblasti. Da držim neke lekcije, radionice. Ja bih voleo da se uključim i pomognem u razvoju, mislim da bih imao veliki uticaj i na razvoj srpske savremene umetnosti, priliv novih umetnika. Naravno, tada bi privukli i veliki broj Rusa koji su ovde i to bi povuklo i Srbe, sve to zajedno bi pomoglo da se razvije srpska kultura.

Ruski volonter NSHC, Novi Sad¹¹⁵

” Kada je reč o državljanima Rusije, za zaključenje ugovora o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju, potreban je samo ‚beli karton‘ 116 i važeća putna isprava. Nije potrebno da imaju regulisan privremeni boravak. Naravno, visina premije zavisi od izabranog paketa usluga, koji može uključivati osnovnu i hitnu zdravstvenu pomoć, ali može uključivati i sekundarno i tercijarno lečenje u svim zdravstvenim ustanovama, koji sa nama imaju ugovor.

Predstavnik privatnog osiguravajućeg društva¹¹⁷

” Saglasna sam, naročito u nekom svom domenu, ja sam filolog. Srbi jako lepo prihvataju Ruse, naročito obrazovani Srbi Ruse koji su došli prihvataju kao svoje, po obrazovanju, kao visoko obrazovane ljude. Jako cenim lične kontakte koje sam izgradila, to su zaista divni ljudi, sa kojima saradujem. Ja kao filolog, planiram da nastavim da radim uglavnom na ruskom jezičnom području. Sad sam napravila kurs „Ukus književnosti“ i na taj kurs su došla dvojica Srba i na to sam jako ponosna. Ruse lako pronađem, znam gde da ih pronađem, sa Srbima nije lako i jako sam ponosna što su se priključili mom kursu. Nisu oni došli da slušaju kurs, nego su to dva srpska predavača, oni će predavati ruskim učenicima.

Ruska volonterka NSHC, Novi Sad¹¹⁸

112 16.5.2024. intervju sa srednjoškolicem u SŠ koja ima 17 srednjoškolaca Rusa.

113 Beli karton predstavlja potvrdu MUP-a Srbije kojom stranac reguliše svoje boravište na adresi privatnog stana ili ugostiteljskog smeštaja za vreme svog kratkotrajnog boravka u Srbiji. U slučaju državljana Rusije, ovakva potvrda može da važi najviše 30 dana.

114 18.3.2024. telefonski intervju.

115 Ibid.

116 Beli karton predstavlja potvrdu MUP-a Srbije kojom stranac reguliše svoje boravište na adresi privatnog stana ili ugostiteljskog smeštaja za vreme svog kratkotrajnog boravka u Srbiji. U slučaju državljana Rusije, ovakva potvrda može da važi najviše 30 dana.

117 18.3.2024. telefonski intervju.

118 Ibid.

4.2.3. Ostvarivanje kulturnih prava migranata iz Rusije – rezime izazova i rešenja

Svi akteri se slažu da postoje institucije kulture i kulturni događaji koji neguju i promovišu rusku kulturu. Srpske institucije i ustanove kulture u svoje programe uključuju ruski program, ali postoje i ruski akteri koji su aktivni u promovisanju ruske kulture – Nacionalni savet za rusku nacionalnu manjinu, Ruski dom, ruski kutci, ruske agencije za organizovanje kulturnih događaja, ruska udruženja, i sl.

Međutim postoje i izazovi u realizaciji kulturnih prava od strane novopridošlih ruskih migranta:

- ▶ Mladi iz Rusije učestvuju u paralelnom kulturnom i društvenom životu u odnosu na mlade iz Srbije. **Srpska i ruska kulturna scena i publika** retko se sreću i vode interkulturalni dijalog.

PREPORUKA:

U Akcionom planu, Ministarstvo kulture treba da definiše migrante, strance i izbeglice kao jednu od ciljnih grupa, i aktivnosti usmerene na negovanje i promovisanje njihovog kulturnog stvaralaštva i interkulturalnog dijaloga, u saradnji sa Ministarstvom prosvete i Ministarstvom omladine i sporta. Značajnu ulogu u ovim aktivnostima trebalo bi da imaju OCD i međunarodne organizacije sa iskustvom u ovoj oblasti i sa navedenim ciljnim grupama.

- ▶ **Majke iz Rusije usled poslovnih i porodičnih poslova nisu motivisane da učestvuju u kulturnim događajima.**

PREPORUKA:

Obrazovni sistem u saradnji sa ustanovama kulture trebalo bi da motiviše majke da učestvuju u kulturnim događajima, istovremeno kad i njihova deca. Organizacije civilnog društva, takođe, treba da podrže majke u realizaciji kulturnih prava. Važno je da ustanove kulture sprovedu analizu publike i utvrde koliko među njima ima majki (domaćih i stranih) i koje su njihove kulturne potrebe, te da se i rodna perspektiva uključi u Akcioni plan za realizaciju strategije.

4.3. Zdravstvena zaštita

4.3.1. Zakonski, strateški i institucionalni okvir za ostvarivanje zdravstvene zaštite migranata iz Rusije

Pitanje zdravstvene zaštite migranata iz Rusije u Republici Srbiji regulisan je **opštim i posebnim propisima** kojima se uređuje oblast zdravstvene zaštite.

Zakon o zdravstvenoj zaštiti, u članu 3, navodi da građanin, kao i strani državljanin i lice bez državljanstva koje je stalno nastanjeno, ili privremeno boravi u Republici Srbiji, ima pravo na zdravstvenu zaštitu, u skladu sa zakonom, i dužnost da čuva i unapređuje svoje i zdravlje drugih građana, kao i uslove životne i radne sredine. Istovremeno, predviđa da lice koje prolazi preko teritorije Republike Srbije ima pravo na hitnu medicinsku pomoć, u skladu sa zakonom.

Član 236 Zakona predviđa da strani državljanin, lice bez državljanstva, lice kome je priznat status izbeglice, tražilac azila, registrovan stranac koji je izrazio nameru da podnese zahtev za azil, lice uključeno u program dobrovoljnog povratka i lice kome je odobren azil u skladu sa međunarodnim i domaćim zakonodavstvom u Republici Srbiji (u daljem tekstu: stranac), koje je stalno nastanjeno ili privremeno boravi u Republici Srbiji, ili koje prolazi preko teritorije Republike Srbije, **ima pravo na zdravstvenu zaštitu, u skladu sa ovim zakonom, ako međunarodnim sporazumom nije drugačije određeno. Sredstva za ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu iz stava 2. ovog člana obezbeđuju se u budžetu Republike Srbije.** Stranac koji ispunjava uslove za sticanje svojstva osiguranika u skladu sa zakonom kojim se uređuje zdravstveno osiguranje, ostvaruje zdravstvenu zaštitu u skladu sa tim propisima.

Član 237 Zakona ukazuje da stranci **zdravstvenu zaštitu ostvaruju u istovetnom obimu, kao i državljani Srbije.**

Član 238 propisuje da su zdravstvene ustanove, privatna praksa, kao i zdravstveni radnici, dužni da strancu ukažu hitnu medicinsku pomoć. Stranac **lično snosi troškove** za pruženu hitnu medicinsku pomoć, kao i za druge vrste zdravstvenih usluga koje se strancu pružaju na njegov zahtev, ako ovim zakonom, ili međunarodnim sporazumima, nije drugačije određeno. Za korišćenje zdravstvenih usluga iz stava 2 ovog člana, stranac plaća naknadu prema cenovniku zdravstvene ustanove, odnosno cenovniku privatne prakse.

Član 240 predviđa da se iz budžeta Republike Srbije plaća naknada zdravstvenim ustanovama i privatnoj praksi za ukazanu hitnu medicinsku pomoć strancu, ako zdravstvena ustanova, odnosno privatna praksa tu naknadu nije mogla naplatiti od stranca zbog toga što nema potrebna novčana sredstva. Naknada se plaća na osnovu zahteva zdravstvene ustanove, odnosno privatne prakse i dokaza da je zdravstvena usluga izvršena, dok Ministarstvo ima pravo da izvrši uvid u dokumentaciju i zatraži mišljenje referentne zdravstvene ustanove. Po izvršenoj isplati naknade zdravstvenoj ustanovi, odnosno privatnoj praksi, Ministarstvo preduzima mere preko nadležnih organa **da od stranca naplati ove troškove u korist budžeta Republike Srbije**.

Zakon o zdravstvenom osiguranju, u članu 60, predviđa da hitna medicinska pomoć, u smislu ovog zakona, jeste neposredna – trenutna medicinska pomoć koja se pruža da bi se izbeglo dovođenje osiguranog lica u životnu opasnost, odnosno nepopravljivo oštećenje zdravlja ili smrt. Podrazumeva se i medicinska pomoć koja se pruža u roku od 12 sati od momenta prijema osiguranog lica u zdravstvenu ustanovu, odnosno privatnu praksu da bi se izbeglo dovođenje osiguranog lica u životnu opasnost, odnosno nepopravljivo oštećenje njegovog zdravlja ili smrt.

Pitanje zdravstvene zaštite migranata iz Rusije, u sistemu zdravstvene zaštite u Republici Srbiji, **postavljeno je u skladu sa odredbama pozitivno-pravnih propisa Republike Srbije i vezano je za regulisanje pravnog statusa migranata iz Rusije**.

Imajući u vidu njihove različite statuse, i pravo na zdravstvenu zaštitu ostvaruje se na različite načine, u različitom obimu, ali i kvalitetu pružene zdravstvene usluge.

U tom smislu možemo prepoznati **nekoliko različitih pristupa pravu na zdravstvenu zaštitu** u kojima se nalaze, ili mogu pronaći, migranti iz Rusije.

Imajući u vidu da se državljani Rusije i dalje u značajnoj meri opredeljuju za režim kratkog (turističkog) putovanja, mogući način zdravstvenog osiguranja je **putno osiguranje**. U zavisnosti od paketa zdravstvenih usluga zavisi i visina premije ovog osiguranja, ali ono omogućava primarnu, sekundarnu i tercijarnu zdravstvenu zaštitu. Problem ovog osiguranja je činjenica da se ono mora zaključiti **pre početka putovanja**, dakle u Rusiji i iz Rusije se ponovo može kupiti. Takva opcija je moguća samo za migrante koji redovno putuju na relaciji Srbija-Rusija.

Drugi vid zdravstvenog osiguranja za migrante iz Rusije proističe **iz člana 17 Zakona o zdravstvenom osiguranju i odgovarajućeg Pravilnika o načinu i postupku uključivanja u obavezno zdravstveno osiguranje lica koja nisu obavezno osigurana**, a koji predviđa da lice koje se uključuje u obavezno zdravstveno osiguranje svojstvo osiguranika stiče danom podnošenja zahteva za uključivanje u obavezno zdravstveno osiguranje filijali Republičkog fonda za zdravstveno osiguranje (RFZO) na čijem području lice ima prebivalište, odnosno privremeni boravak ako je stranac. Samo svojstvo osiguranika utvrđuje se rešenjem.

Treći vid zdravstvenog osiguranja je **dobrovoljno zdravstveno osiguranje** koje se, prema Zakonu o zdravstvenom osiguranju, može realizovati kao: osiguranje kojim se pokrivaju troškovi zdravstvene zaštite koji nastaju kada osigurano lice dopunjuje prava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja u pogledu sadržaja, obima i standarda; osiguranje kojim se pokrivaju troškovi zdravstvene zaštite, odnosno zdravstvenih usluga, lekova, medicinskih sredstava, rehabilitacije i novčanih naknada, koje nije obuhvaćeno obaveznim zdravstvenim osiguranjem; **osiguranje građana koji nisu obavezno osigurani po ovom zakonu, odnosno koji se nisu uključili u obavezno zdravstveno osiguranje**. Dobrovoljno zdravstveno osiguranje se zaključuje za period od najmanje 12 meseci, a u slučaju stranaca na privremenom boravku, moguće ga je zaključiti i za kraći period.

🗨️ Kada je reč o državljanima Rusije, za zaključenje ugovora o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju, potreban je samo 'beli karton' 119 i važeća putna isprava. Nije potrebno da imaju regulisan privremeni boravak. Naravno, visina premije zavisi od izabranog paketa usluga, koji može uključivati osnovnu i hitnu zdravstvenu pomoć, ali može uključivati i sekundarno i tercijarno lečenje u svim zdravstvenim ustanovama, koji sa nama imaju ugovor.

Predstavnik privatnog osiguravajućeg društva¹²⁰

119 Beli karton predstavlja potvrdu MUP-a Srbije kojom stranac reguliše svoje boravište na adresi privatnog stana ili ugostiteljskog smeštaja za vreme svog kratkotrajnog boravka u Srbiji. U slučaju državljana Rusije, ovakva potvrda može da važi najviše 30 dana.

120 18.3.2024. telefonski intervju.

Četvrti vid zdravstvenog osiguranja vezan je za prava po osnovu rada, odnosno samozapošljavanja. Zaposlenim stranim državljanima i članovima njihovih porodica Zakon o osiguranju omogućava zdravstveno osiguranje i pristup zdravstvenim uslugama i po ovom osnovu.

4.3.2. Ostvarivanje zdravstvene zaštite dece i majki migranata iz Rusije – percepcija relevantnih aktera

■ Perspektiva institucija

Imajući u vidu specifičan položaj državljana Rusije u Srbiji, perspektiva nacionalnih institucija vezuje se isključivo za postojeći zakonski okvir kojim su bliže definisane prava i obaveze osiguranika u okvirima normativnog okvira za regulisanje zdravstvene zaštite stranaca.

Stranac može biti zdravstveno osiguran u RFZO **kada ima prijavljen boravak i dodeljen evidencioni broj za strance od strane MUP-a Srbije**. U odgovoru koji je RFZO dostavio organizaciji ADRA¹²¹ objašnjavaju se osnovi po kojima stranac može biti obavezno osiguran, što je objašnjeno u prethodnom poglavlju.

Iz dostavljenog odgovora nesumnjivo se može zaključiti da je prethodno regulisanje statusa, odnosno boravka, preduslov pristupa obaveznom zdravstvenom osiguranju, što inače predstavlja i uporedni standard za strane državljanke.

Zato i državljani Rusije koji nemaju regulisan boravak u Republici Srbiji, odnosno evidencioni broj za strance, zdravstvene usluge moraju da plaćaju ili da se oslone na neke od vidova dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja.

■ Perspektiva međunarodnih organizacija i organizacija civilnog društva

Za razliku od raseljenih lica iz Ukrajine, čiji je pristup pravima u Srbiji izazvao veliku pažnju i aktivnost međunarodnih i organizacija civilnog društva, migranti iz Rusije nisu imali ovu vrstu podrške. To je donekle razumljivo, imajući u vidu da oni u Srbiji ne uživaju međunarodnu zaštitu, a najveći broj međunarodnih organizacija i njihovih partnera iz civilnog društva svoj mandat vezuje upravo za ranjive grupe stranaca, odnosno strance koji uživaju neki od vidova međunarodne zaštite.

Tako **UNHCR** posvećuje pažnju tražiocima azila iz Rusije, ali zahteva za podršku u kontekstu zdravstvene zaštite nije bilo.

NSHC kroz projekat „Podrška integraciji ugroženih stranaca u lokalnu zajednicu“, prepoznaje problem i ukazuje na izazove kada je reč o zdravstvenoj zaštiti ruske zajednice u Srbiji.

🗨️ Uglavnom sve usluge plaćaju sami, ako ne rade... ili preko privatnog zdravstvenog osiguranja.

Predstavnica NSCH¹²²

■ Perspektiva dece, majki i volontera migranata iz Rusije

Samo migranti iz Rusije koji u Srbiji imaju regulisan boravak po osnovu zapošljavanja i članovi njihovih porodica mogu se osloniti na to da će troškovi njihove zdravstvene usluge biti pokriveni od strane RFZO. Sve ostale troškove zdravstvenih usluga regulišu oslanjajući se na princip uključivanja u obavezno zdravstveno osiguranje ili kroz privatno osiguranje.

🗨️ Što se tiče zdravlja, moja porodica, koja je otvorila preduzetničku firmu, vrlo se aktivno služi uslugama lekara. Mi smo dva puta zvali Hitnu, koja je došla. Moja majka je vrlo rigorozna što se tiče zdravlja, redovno sve kontroliše, na to tera čitavu porodicu, tako da je više puta bila i kod lekara opšte prakse, uradila je sve kontrole, sve analize...

Volonterka NSHC¹²³

121 Republički fond zdravstvenog osiguranja, Odgovor na zahtev za informacije od javnog značaja Fondacije ADRA, 02.3. 2023. godine.

122 18.3.2024. telefonski intervju.

123 24.4.2024. onlajn fokus grupa sa ruskim volonterima organizacije NHCR, II deo.

Privatno zdravstveno osiguranje, koje se vrlo lako može regulisati, predstavlja relativno dobru opciju, jer pruža efikasan pristup zdravstvenim uslugama primarne zdravstvene zaštite. Migranti iz Rusije se opredeljuju za privatno zdravstveno osiguranje jer smatraju da je jeftinije i efikasno za prezentovanje dokaza o zdravstvenom statusu prilikom regulisanja boravka.

”” Još uvek nisam u tim godinama kad očekujem da ću stalno biti kod lekara. Ako se nešto desi, imam osiguranje da mogu da se obratim, a smatram da mi ovo ne treba, da neću svakog meseca odlaziti kod lekara.

Volonter NSHC¹²⁴

Ono što očigledno zabrinjava je činjenica da postoje ruski državljani koji nisu zdravstveno osigurani i da, po potrebi, plaćaju zdravstvene usluge.

”” Imali smo dve posete lekaru. Muž je išao kod stomatologa i ćerka da proveri vid kod oftalmologa. Isto smo po chat-ovima našli ženu, klinika Vizim. Tu smo u chat-u pronašli da radi žena iz Rusije koja je već dvadeset, trideset godina ovde. Dobila sam sve preporuke, tako da smo otišli tamo. Mi nemamo nikakvo zdravstveno osiguranje, svesni smo da, ako dođe do neke situacije, bićemo primorani da platimo sve.

Volonterka NSHC¹²⁵

Urgentna medicinska pomoć se pruža, bez jedinstvene prakse postupanja nadležnih institucija. Iskustva ruskih migranata ukazuju da se ona nekada naplaćuje, a nekad ne, mada, iz njihovih izjava može se zaključiti da zahtev za naplatu ne dolazi onima koji imaju državno zdravstveno osiguranje.

”” U chat-u sa Rusima sam čitala da su i operaciju slepog creva plaćali.

Imam poznanicu, Ruskinju. Imala je spontani ovde i nije ništa platila, ali trajalo je dan. Ujutro je došla, pustili je kući. Isto je tako bilo kad je dete slomilo ruku.

Volonterke NSHC¹²⁶

Migranti posebno ukazuju na odbijanje hitne pomoći da pruži adekvatnu uslugu i njima, ali i drugim građanima. Ukazuju i na **visoke cene stomatoloških usluga. Reakcije hitne pomoći, ili visoke cene stomatoloških usluga, predstavljaju izazove sa kojima se susreću i državljani Srbije** i nikako se ne može tvrditi da je reč o diskriminatornom ponašanju nadležnih institucija.

”” Mi smo imali situaciju da smo zvali Hitnu pomoć koja je odbila da dođe. Devojci je bilo jako loše, povraćala je oko 45 minuta, nije mogla da se kreće, bilo je oko dva sata noću. Zvali smo Hitnu, nisu došli, rekli su nam da je odvezemo do najbližeg Doma zdravlja, bolnice. Ne znam da li Hitna ima prava na to ili ne.

Volonterka NSHC¹²⁷

”” On je imao probleme sa zubima, slomila su mu se dva zuba, osiguranje to nije pokrivalo. Trebao mu je stomatolog. Prvo smo krenuli da tražimo po ruskim klinikama, pronašli smo rusku kliniku, ruske stomatologe, koji su ovde otvorili ordinaciju i otišli smo kod njih. Međutim, kad su nam izračunali koliko će to da košta, bila je prevelika svota novca u pitanju, mi to nismo imali da platimo. Zahvaljujući mojim kolegama sa posla, oni su mi preporučili srpskog stomatologa kod koga smo otišli i ispostavilo se ne da su usluge bile duplo jeftinije kod srpskog stomatologa, nego i više od toga. To je ponekad problem, jer se Rusi zbog neznanja srpskog jezika obraćaju uglavnom svojim, Rusima, a sa druge strane da li to zameriti ili ne zameriti ovim drugim koji postavljaju cenovnike koji nisu prihvatljivi.

Volonterka NSHC¹²⁸

124 Ibid.

125 Ibid.

126 Ibid.

127 Ibid.

128 Ibid.

Potpuno je prirodno da jedna imigrantska zajednica potraži svaku, pa i medicinsku podršku, od njihovih sunarodnika koji su sada lekari u Srbiji. Ali to ne mora da bude i najbolji mogući izbor, imajući u vidu cene privatne medicinske prakse. Jezička barijera nije navođena kao problem u komunikaciji sa zdravstvenim institucijama, **ali jeste problem informisanosti o dostupnosti usluga i načinima njihovog ostvarivanja.**

4.3.2. Ostvarivanje zdravstvene zaštite dece i majki migranata iz Rusije – rezime izazova i rešenja

Migranti iz Rusije ostvaruju pravo na zdravstvenu zaštitu **kao i svi stranci u Srbiji.** U najpovoljnijem položaju su oni koji su u radnom odnosu, dok oni koji status regulišu na drugi način plaćaju usluge ili privatno zdravstveno osiguranje.

- ▶ Za zdravlje migranata u Srbiji veliki je rizik ukoliko nisu zdravstveno osigurani.

PREPORUKA: Potrebno je da Ministarstvo zdravlja i RFZO, u saradnji sa ruskom zajednicom i organizacijama civilnog društva, kreiraju poseban kanal komunikacije na ruskom jeziku koji bi novopridošlim migrantima jasno predstavio sve opcije za obezbeđenje zdravstvene zaštite u Srbiji i nacionalne aktere koji pružaju uslugu zdravstvene zaštite.

- ▶ U najnepovoljnijem položaju su migranti iz Rusije koji nisu u radnom odnosu ili samozaposleni.

PREPORUKA: Potrebno je da Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja i NSZ kreiraju posebne mere koje podstiču zapošljavanje ruskih državljana, čime se na najefikasniji način rešava pitanje pristupa pravu na zdravstvenu zaštitu migranata iz Rusije i članova njihovih porodica. U tom smislu, i prethodna preporuka dobija na važnosti, imajući u vidu potrebu upoznavanja ruske populacije sa mogućnostima pristupa različitim vidovima zdravstvenog osiguranja u Srbiji.

4.4. Regulisanje statusa i pristup tržištu rada

4.4.1. Zakonski, strateški i institucionalni okvir za regulisanje statusa i pristup tržištu rada migranata iz Rusije

Migranti iz Rusije, kao i ostali stranci, svoj status regulišu prema odredbama **Zakona o strancima**, a dodatno, kada je reč o pristupu tržištu rada, odredbama **Zakona o zapošljavanju stranaca.**

Prema **Zakonu o strancima**, privremeni boravak je dozvola boravka stranom državljaninu u Republici Srbiji i može da se odobri strancu koji namerava da boravi u Republici Srbiji duže od 90 dana u periodu od 180 dana, duže od perioda boravka određenog međunarodnim ugovorom, odnosno duže od perioda na koji je izdata viza za duži boravak. I to po osnovu: zapošljavanja; školovanja ili učenja srpskog jezika; studiranja; učestvovanja u programima međunarodne razmene učenika ili studenata; stručne specijalizacije, obuke i prakse; naučno-istraživačkog rada ili druge naučno obrazovne aktivnosti; spajanja porodice; obavljanja verske službe; lečenja ili nege; vlasništva nepokretnosti; humanitarnog boravka; statusa pretpostavljene žrtve trgovine ljudima; statusa žrtve trgovine ljudima; drugih opravdanih razloga u skladu sa zakonom ili međunarodnim ugovorom. Zakon, po prvi put, uvodi pojam **jedinstvene dozvole** kojom stranac ima pravo na privremeni boravak i rad u Republici Srbiji, u skladu sa zakonom. Stranac kome je odobren privremeni boravak, odnosno stalno nastanjenje, ima pravo na rad u Republici Srbiji u skladu sa propisima kojima je uređeno zapošljavanje stranaca u Republici Srbiji, bez jedinstvene dozvole.

Zakon o zapošljavanju stranaca propisuje proceduru koja stoji pred poslodavcima i strancima u cilju zakonitog pristupa tržištu rada – od podnošenja zahteva, preko testa tržišta rada, odnosno izdavanja radne dozvole, odnosno jedinstvene dozvole.

Usvajanjem izmena i dopuna Zakona o strancima i Zakona o zapošljavanju stranaca krajem jula 2023. godine, koji su stupili na snagu 1.2.2024. godine, **stvoreni su uslovi da strani državljani u jedinstvenom postupku ostvare istovremeno pravo na privremeni boravak i na rad u Srbiji,** kroz jedinstven postupak provere vezane za odobrenje privremenog boravka i radne dozvole. Digitalizacijom čitavog procesa, zakonodavac je imao nameru da postupak učini efikasnijim i dostupnijim svim ključnim akterima, pre svega stranim radnicima, ali i poslodavcima. Ipak, **neusaglašenost pojedinih odredaba sa Zakonom o opštem upravnom postupku, zatim**

novine koje nisu dobro poznate, pre svega poslodavcima, nedovoljna informisanost ključnih aktera o novim procedurama, otežavaju efikasno sprovođenje zakona, pa čak i odustajanje poslodavaca od angažovanja strane radne snage.

4.4.2. Regulisanje statusa i pristup tržištu rada majki migrantkinja iz Rusije – percepcija relevantnih aktera

Dolaskom migranata iz Rusije, koji je *de facto* izazvan ratom u Ukrajini, u stručnoj i laičkoj javnosti pojavila su se gotovo ista pitanja: ko su ti ljudi, gde žive, na koji način regulišu svoj status u Srbiji, kakvi su im planovi za budućnost.

Vremenom je postalo očigledno da novopridošli ruski državljani u Srbiji **svoj status regulišu na dva načina: kroz prijavu boravka**, karakterističan za kratke, turističko-poslovne posete ili **kroz privremeni boravak**, mahom zasnovan na razlogu zapošljavanja ili samozapošljavanja.

■ Perspektiva institucija

Prema podacima Nacionalne službe za zapošljavanje (NSZ),¹²⁹ u toku 2021. godine, državljanima Rusije izdata je 1.364 radna dozvola, od čega 444 osobama ženskog pola, a u toku 2023. godine, druge godine rata, izdato je 18.349 radnih dozvola, od čega 5.022 ženama.

Podaci Agencije za privredne registre (APR)¹³⁰ pokazuju nagli rast privredne aktivnosti ruskih migranata u Srbiji. Zaključno sa 30.11.2023. godine, u Srbiji posluje – 2.193 ruska privredna društva i 7.774 ruska preduzetnika. Porastao je i broj samozaposlenih preduzetnika: 2022. godine – 2.929, a za prvih jedanaest meseci 2023. godine – 4.588.

Privredna društva koja osnivaju ruska fizička i pravna lica, pretežno obavljaju sledeće delatnosti: nespécializovana trgovina na veliko, računarsko programiranje, konsultantske aktivnosti u vezi sa poslovanjem i ostalim upravljanjem, konsultantske aktivnosti u oblasti informacionih tehnologija, delatnosti restorana i pokretnih ugostiteljskih objekata.

Samozaposleni preduzetnici pretežno obavljaju sledeće delatnosti: računarsko programiranje, konsultantske aktivnosti u vezi sa poslovanjem i ostalim upravljanjem, ostale usluge informacionih tehnologija, konsultantske aktivnosti u oblasti informacionih tehnologija, specijalizovane dizajnerske delatnosti.

Očigledno je oblast IKT industrije sektor u kome ruska fizička i pravna lica obavljaju najveći deo svojih delatnosti, ali ne treba prevideti aktivnosti u sektoru ugostiteljskih i konsultantskih usluga.

NSZ¹³¹ je ukazala da Akcionim planom zapošljavanja **nisu predviđene posebno definisane mere aktivne politike zapošljavanja namenjene stranim državljanima**, a da se, **u skladu sa Zakonom o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti, stranci mogu prijaviti na evidenciju Nacionalne službe za zapošljavanje** i ostvariti pravo na pružanje podrške u skladu sa potrebama i njihovim statusom.

NSZ ističe da je na evidenciji nezaposlenih lica prijavljeno 519 stranaca (398 žena), od navedenog broja **67 je iz Ruske Federacije (50 žena)**. Od ukupnog broja državljana Ruske Federacije, **17 lica je sa kvalifikacijama dok je 50 njih prijavljeno kao lica bez kvalifikacija**. Na evidenciju tražilaca promene zaposlenja Nacionalne službe za zapošljavanje prijavljena su dva lica, iz **Ruske Federacije** i Tunisa.

Kada se radi o ruskim državljanima koji su u postupku međunarodne zaštite, **NSZ je potpisala Memorandum o razumevanju sa UNHCR-om** kojim je bliže definisana saradnja, i to pre svega: organizovanje informativnih sesija, identifikacija potreba radi lakšeg pristupa tržištu rada, redovna saradnja pri izradi individualnih integracionih planova i dr. NSZ je, u skladu sa Memorandumom, učestvovala u održavanju informativnih sesija za tražioce azila i zaposlene savetnike za zapošljavanje, a u cilju upoznavanja sa uslugama koje pruža ovoj kategoriji korisnika, odnosno u vezi sa informisanjem o pravima i procedurama u pogledu njihovog zapošljavanja i uloge NSZ u ovom procesu. U cilju daljeg rada na integraciji tražilaca azila i strancima – izbeglicama, u planu je organizacija info dana i održavanje obuka za aktivno traženje posla.

129 18.12.2023. dopis NSZ-a.

130 18.12.2023. dopis Agencije za privredne registre (APR).

131 18.12.2023. dopis NSZ-a.

Kao najveći izazov u pristupu tržištu rada, NSZ ističe **jezička barijeru**, pored **nedostajuće validne dokumentacije (nostrifikovane diplome)**, odnosno dokaza o stečenim kvalifikacijama.

■ Perspektiva međunarodnih organizacija i organizacija civilnog društva

Kao što je već istaknuto u poglavlju koje se odnosi na pristup zdravstvenoj zaštiti, značajno manji broj međunarodnih aktera i organizacija civilnog društva posvećuje pažnju položaju ruskih migranata. U tom smislu, čini se da izuzetak predstavlja **Novosadski humanitarni centar (NSHC)**. NSHC već više godina ima razvijen volonterski program u koji se sada, u sve većem broju, uključuju i ruski državljani u Srbiji.

” Mi nudimo volonterski ugovor koji je Rusima dovoljan pravni osnov da regulišu boravak u Srbiji i stvore uslove za pristup svim ostalim pravima. Pored ovog, već navedenog razloga, postoje bar još dva koja motivišu ruske državljane da se uključe u naše aktivnosti. Prvo, kroz radni angažman, usavršavaju jezik. Svi oni uče jezik i kroz privatne časove, a ovde ga praktikuju. Drugo, potreban im je kontakt sa ljudima, sa lokalnom zajednicom. Ovde su, ili izolovani, ili upućeni na rusku zajednicu. Jako je lepo videti njihov angažman u našem Klubu za međugeneracijsku solidarnost. Vrlo su kreativni u osmišljavanju dnevnih sesija, pevamo, kuvamo zajedno... Sproveli smo anketu među 147 Rusa, značajna većina njih sada želi da oстане u Srbiji. To je veoma važno da razumemo i da kao društvo reagujemo...”

Predstavnica NSHC¹³²

Kao što se vidi iz citata, **volontiranje je još jedan način da ruski migranti pravno regulišu boravak u Srbiji i obezbede pristup svim ostalim pravima**. Značajna korist od volontiranja je i učenje jezika i socijalizacija.

■ Perspektiva majki i volontera migranata iz Rusije

Pitanja regulisanja statusa i pristup tržištu rada ukazuju na značajne izazove sa kojima se suočavaju migranti iz Rusije. **Migranti u Srbiji svoj status regulišu kroz visa run,¹³³ zapošljavanje ili samozapošljavanje, ali i ugovorima o volontiranju**. Postoji i kombinacija – **boravak se reguliše po jednom osnovu, ali je radni angažman vezan za prostor van Srbije**.

” Ja i moj momak imamo regulisan status u Srbiji. Tako smo i došli u NSHC, oni su nam rekli da možemo da oformimo privremeni boravak u Srbiji zahvaljujući ugovoru o volontiranju. Moj momak i ja smo prvi boravak u Srbiji ostvarili zahvaljujući volonterskom ugovoru u NSHC. Ja sam se zaposlila pa sam boravak produžila po osnovu ugovora o radu.

Ja volontiram kod njih isto, ali sam na „visa run“.

Ja imam regulisan boravak isto preko NSHC sa volonterskim ugovorom. U školi u kojoj predajem imam ugovor o radu, ali to je kompanija u Rusiji.

Ja sam u tipičnoj situaciji kao i većina Rusa, radim u IT-iju, i kao i većina IT-ijevaca ne zavisim od srpskog tržišta. Čak su i te neke ponude za posao i oglasi koje mi prijatelji pošalju oglasi inostranih firmi.

Volonteri, NSHC¹³⁴

Naši ispitanici smatraju da je Srbija zemlja u kojoj **lako mogu da se adaptiraju**, dok je najlakši način da legalizuju svoj boravak u Srbiji osnivanje privrednog subjekta. Legalizacijom boravka, oni **mogu da konkurišu za vizu neke evropske zemlje**. Nije poznato **gde će živeti u budućnosti**. Odluka o budućim planovima zavisi od raznih faktora, uključujući i **porodične prilike**.

” Treba razumeti još jednu stvar. Novi ljudi koji dolaze u Srbiju, to nisu migranti samo iz Rusije. To je celokupna ruska dijaspora. Srbija je jedna od zemalja u koju Rusi odlučuju da idu. Obično to bude Turska, Izrael ili Kazahstan, tek kad ljudi neko vreme provedu tamo, sledeća zemlja koju oni biraju je Srbija. Srbija

132 18.3.2024. godine, telefonski intervju.

133 „Visa run“ predstavlja proces napuštanja zemlje domaćina sa ciljem legalnog prelaska državne granice i ponovnog legalnog vraćanja u zemlju domaćina, čime se ozakonjuje prisustvo stranca za određeni period.

134 24.4.2024. onlajn fokus grupa sa volonterima NSHC-a, II deo.

i Jermenija su zemlje gde je vrlo lako adaptirati se, gde je vrlo lako nastaviti sa školovanjem, steći boravak, steći neka prava. I zato Srbija bude izbor. Srbija je jako pogodno tlo za adaptaciju inostranih građana.

To prvenstveno zavisi od starosne kategorije, mladi ljudi koji su doživeli stres, promene jedne države, ne mogu reći gde će biti za pet, deset godina. A ljudi koji su u godinama, kao što sam ja, sa četvoro dece, kada sam emigrirala ovde, znala sam da ću ostati ovde, gde ću po svetu sa četvoro dece. Došla sam ovde da se adaptiram, da budem ovde.

Volonteri, NSHC¹³⁵

Sve veći broj ljudi reguliše svoj boravak u Srbiji i pokazuje tendenciju **da u Srbiji ostane duže vreme.**

»» Ono što mogu da kažem je uglavnom iskustvo sa mog posla, ja radim u prevodilačkoj agenciji gde se obraćaju ljudi za prevođenje dokumenata. Tu radim već godinu dana... Broj ljudi se ne smanje. Nama dolaze klijenti, novi klijenti, koji govore da su tu nedelju dana, dve nedelje, tri nedelje, da su nedavno došli. I ja prema tim informacijama koje imam sa posla, vidim da većina ljudi koji dolaze ovde zaista žele da regulišu svoj status u Srbiji i da ostanu u Srbiji. To znam po dokumentima koja mi prevodimo, a to su njihove diplome, diplome od dece, znači prevode, nostrifikuju svoje diplome, da bi ovde pronašli posao, prevode dokumenta od dece da bi ih upisali u škole i dosta manji broj građana Rusije ovde dolazi da bi dobilo vizu za neku drugu zemlju. To, takođe, znam zato što mi prevodimo dokumenta, ne na srpski jezik, već za tu zemlju za koju planiraju da konkurišu za vizu. To je manji broj ljudi koji ovde dolazi da bi dobio vizu.

Volonterka, NSHC¹³⁶

Kao jedan od najvećih **izazova pristupu tržištu rada**, migranti iz Rusije navode **nedovoljno informisanje o proceduri zapošljavanja stranaca i srpskim poslodavcima i njihovim potrebama, odnosno zahtevima tržišta rada u Srbiji**. Procedura zapošljavanja još uvek nije dovoljno poznata **ni poslodavcima, kao ni kvalifikacije i potencijal ruskih migranata**.

»» Što se tiče zvaničnog zapošljavanja, ...onog trenutka kad srpski poslodavci shvate koliko je ta procedura komplikovana, koliko zahteva vremena, novca, oni jednostavno odustaju od toga, jednostavno ne razumeju zašto bi to sve prolazili, kada mogu da pronađu zaposlenog kome to ne treba. I čak kad ih uputiš na advokate da im objasne kakao se radi ta procedura, da procedura traje, potrebno ju je proći, ali nije ništa komplikovano, čak i sa savetima tih advokata oni jednostavno odustanu. Isto tako, kada čuju koje su kazne...

Mislim da bi bilo korisno upoznati ih i sa srpskim firmama. Stvar je u tome da iz Rusije dolazi jako puno ljudi sa visokim obrazovanjem, ljudi koji su specijalisti za nešto. Bilo bi jako dobro da postoji neki sajt ili portal gde ti ljudi mogu da vide na koje poslove mogu da konkurišu, odnosno na kojim poslovima se zapošljavaju stranci u Srbiji, koji poslovi su im dostupni i naročito neki sajt, ili portal, gde bi bila prikazana deficitarna zanimanja, da bi ti neki stručnjaci videli za čime ovde postoji potreba, a za čime ne...

Volonteri, NSHC¹³⁷

135 Ibid.

136 Ibid.

137 Ibid.

Uočeni su i drugi **izazovi pri uključivanju ruskih migranata na tržište rada:**

► **Nedovoljno poznavanja srpskog jezika, ali ističu svoju uporednu prednost znanja ruskog jezika.**

»» Obično, ljudi koji dolaze ne dolaze sa finansijama od kojih mogu da žive tih godinu dana dok uče jezik i dok traže posao. U prvih godinu dana, a i pre, moraš da pronađeš posao da bi mogao da prehraniš porodicu.

Ja radim u srpskoj firmi. Naravno, najveći problem je jezik. Sa jedne strane jezik je barijera, sa druge strane znanje ruskog jezika, maternjeg, mi je pomoglo da nađem posao. Ja sam pronašla posao u prevodilačkoj firmi, zato što znam ruski i malo govorim srpski. Na radnom mestu mogu da komuniciram sa Rusima i da pomažem u komunikaciji kada dođu ljudi.

Volonteri, NSHC¹³⁸

► **Postoje i ruski migranti koji su još uvek nezaposleni ili rade poslove za koje se traže kvalifikacije niže od onih koje poseduju.**

»» Kako ja tražim posao u oblasti umetnosti, još uvek ga nisam našao. Jednostavno ne znam gde da se obratim, ne znam gde da ga tražim, gde su sajtovi, gde se postavljaju oglasi za posao. U Rusiji su to Telegram kanali, gde ljudi postavljaju kada im nešto treba. A ovde ne znam kome treba da se obratim, koje su to oblasti koje traže umetnike, šta traže od obrazovanja, od dokumenata, koje veštine se traže i da li su uopšte te neke organizacije zainteresovane da sarađuju sa nekim ko je tek došao.

U svojoj profesiji pomorca moj muž je radio samo dok je bio mlad. Nakon toga se prebacio, radio je sa automobilima. On ovde radi kao dostavljač hrane. To je odlučio da uradi da bi naučio grad, da nauči jezik, da upozna ljude. On ima 42 godine, tako da mu je mnogo teže da se adaptira na promenu sredine.

Ruski volonteri, NSHC¹³⁹

► Izazovi se javljaju i prilikom **otvaranja preduzetničkih radnji**. S tim u vezi je i problem **otvaranja računa**. Tako da se neki ruski migranti opredeljuju da **rade onlajn u Rusiji, bez otvaranja firmi u Srbiji**.

»» Ako imaš novca, ti otvaraš preduzetničku radnju, to nisu neke cifre za otvaranje, ali mi kao stranci po otvaranju vadimo radnu dozvolu za samozapošljavanje, to je oko 17.000 dinara, plus prevodi svih dokumenata, ali ok, čak i ako imaš određenu svotu novca da isfinansiraš tu preduzetničku radnju, tu je stvar da ti odmah, čim je otvoriš, treba da imaš klijente koji će donositi zaradu. Ako ih nemaš, u gubitku si, jer porez mora da se plati...

Banke vam neće otvoriti račun, ako se firma ne bavi IT-ijem. Ruski pasoš, to je to.

Uplaćuju mi platu na račun u Rusiji, a ja platu pošaljem ovde u sistem [...], i zatim odlazim u menjačnicu koja je povezana sa tim sistemom i podižem novac.

Volonteri, NSHC¹⁴⁰

»» Ja sam endokrinolog, imam 24 godine radnog staža. Bila sam dobar lekar. Imam neke pacijente koji ne žele da se rastanu od mene. Nastavljam da radim sa njima. Ne mogu da ih fizički pipnem, ali pošalju mi sve analize. Na osnovu tih analiza dajem konsultacije. Postoji grupa na Facebook-u „Lečenje u Srbiji“ gde pišu različiti Rusi, tu sam ubacila svoje kontakte, tako da sad dajem konsultacije Rusima koji su ovde. Te se informacije šire. Davala sam nedavno konsultaciju Ruskinji koja je u Srbiji, preporučila sam je nekom ko je još uvek u Rusiji. To je način na koji zarađujem.

Majka iz Rusije, Beograd¹⁴¹

138 Ibid.

139 Ibid.

140 Ibid.

141 13.4.2024. fokus grupa sa majkama iz Rusije.

Svi navedeni izazovi prilikom uključivanja na tržište rada **zajednički su za sve ruske migrante, nezavisno od rodne dimenzije.**

4.4.3. Regulisanje statusa i pristup tržištu rada majki migrantkinja iz Rusije – rezime izazova i rešenja

Opšti zaključak je da kada je reč o regulisanju statusa državljana Rusije, nadležne institucije pristupaju ovom pitanju u skladu sa zakonom. **Ključni segmenti podrške, pre svega, mogu biti vezani za osnove na kojima se regulisan boravak može steći (zapošljavanje i samozapošljavanje), odnosno u segmentu protoka pravovremenih i tačnih informacija o pravima i obavezama stranaca,** na jeziku koji oni razumeju.

- ▶ Ne postoji adekvatan način komunikacije sa ruskim migrantima i migrantkinjama koji bi omogućio pravovremene i tačne informacije o pravima i obavezama na srpskom tržištu rada.

PREPORUKA: Potrebno je da Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja i NSZ, u saradnji sa ruskom zajednicom i organizacijama civilnog društva, razviju različite vidove komunikacije, pre svega onlajn, na ruskom jeziku. Time bi se omogućilo ruskoj zajednici da se na jednostavan način informiše o mogućnostima i načinima regulisanja statusa, uslovima za zapošljavanje i samozapošljavanje i pristup linkovima na kojim se predstavljaju potrebe na srpskom tržištu rada, ali na kome bi oni mogli, takođe, da postavе svoje ponude i predstave svoje kvalifikacije.

- ▶ Poslodavci nedovoljno poznaju novi zakonski okvir za strance i potencijale ruske zajednice.

PREPORUKA: U saradnji sa NSZ i Ministarstvom za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, organizacije civilnog društva bi trebalo da uspostave kontinuirano i sistematično informisanje poslodavaca o novom zakonskom okviru za strance. Zatim bi trebalo da obaveste poslodavce o postojanju portala na kome će biti predstavljeni radni potencijali i kvalifikacije zainteresovanih ruskih migranata.

- ▶ Ne postoje aktivne mere zapošljavanja koje bi aktivirale radni potencijal ruskih migranata.

PREPORUKA: NSZ, u saradnji sa Ministarstvom, međunarodnim akterima i organizacijama civilnog društva, trebalo bi da razvije aktivne mere zapošljavanja koje su namenjene isključivo strancima i njihovim specifičnim karakteristikama, sa posebnim akcentom na žene. Tu se pre svega misli na uvođenje mere učenja srpskog jezika u svrhu zapošljavanja i modeliranje postojećih nefinansijskih i finansijskih mera zapošljavanja (podrška samozapošljavanju). Mere bi imale za cilj da aktiviraju one koji su nezaposleni, ili koji obavljaju poslove za ruske firme i platu dobijaju od ruskih kompanija, a rade u Srbiji onlajn.

- ▶ Ne postoji identifikovan i sistematizovan ljudski potencijal ruske zajednice u Srbiji, što otežava aktiviranje značajnog ljudskog kapitala.

PREPORUKA: Potrebno je da nadležna Agencija za kvalifikacije uspostavi bazu podataka za praćenje socio-demografskih podataka i kvalifikacija Rusa koji su zahtevali priznavanje svojih školskih isprava u cilju zapošljavanja. U saradnji sa akademskom zajednicom i organizacijama civilnog društva, kroz dodatna istraživanja, moguće je identifikovati i dodatne profesije za koje priznavanje kvalifikacija još uvek nije traženo, a koje su deficitarne na srpskom tržištu rada.

5. Zaključna razmatranja

Dolazak migranata iz Rusije, koji je započeo posle februara 2022. godine, **vrlo je uočljiv fenomen po masovnosti i intenzitetu**. Deca i odrasli se suočavaju sa izazovima u Srbiji, što ovo istraživanje i pokazuje, analizirajući oblasti obrazovanja, pristupa kulturnim pravima, zdravstvenoj zaštiti i tržištu rada.

Svi akteri koji su učestvovali u istraživanju **smatraju da se, uprkos izazovima, obrazovanje ruske dece dobro sprovodi** i da su obrazovne potrebe dece zadovoljene. Poteškoće ne vide kao nešto što se u većem stepenu odražava na obrazovne ishode. Međutim, **ne postoje objektivni pokazatelji njihovog obrazovnog uspeha**, niti **analiza strukture i potencijala učenika koji podnose zahtev za priznavanje školskih isprava** od strane Agencije za kvalifikacije. Zato je potrebno da Ministarstvo prosvete i Agencija identifikuju i prate objektivne pokazatelje obrazovnog uspeha i potencijala dece i mladih iz Rusije. Takođe, uočeni su **izazovi u zadovoljavanju obrazovnih potreba**, koji mogu otežati i umanjiti ostvarenje obrazovnih ishoda: program učenja srpskog jezika kao stranog jezika još uvek se sistemski ne sprovodi u školama, generalno nema pripremnog perioda za uključivanje dece u škole; postoji različit redosled lekcija u nekim nastavnim programima (npr. matematika za 5. i 6. razred) u Srbiji i Rusiji; paralelno pohađanje srpske i ruske škole; upis u prvi razred osnovne škole na osnovu srpskih testova; prepreke za upis u srednju školu – nedostatak informacija, polaganje male mature na srpskom jeziku i troškovi nostrifikacije školskih isprava. U odnosu **na socijalne potrebe**, postoji saglasnost učesnika istraživanja da su lokalna deca i nastavnici dobro prihvatili decu iz Rusije i da im pružaju podršku u školi. Međutim, razgovor o slobodnom vremenu i aktivnostima pokazao je da se deca najčešće ne druže sa srpskim vršnjacima van škole. **Školsko osoblje se najteže nosi sa emocionalnim/psihološkim potrebama** učenika iz Rusije – stresom i traumom, razvojnim teškoćama i sa problemima u ponašanju, smatrajući da nisu stručni za ove izazove. Postoji **različita pripremljenost škola za inkluziju učenika iz Rusije** i potrebno je se da proceni migracioni potencijal iz Rusije, kao i kapaciteti škola da odgovore na njega. Zbog sve većeg prisustva dece stranaca u školama, važno je da se škole ojačaju za inkluziju migranata i izbeglica. Svi ovi izazovi ukazuju na **potrebu da Ministarstvo prosvete ojača mehanizam integracije dece izbeglica i migranata u školama** i da nastavi sa osnaživanjem škola za njegovu primenu.

U odnosu na kulturna prava, iako se svi akteri **slažu da postoje institucije kulture i brojni kulturni događaji koji neguju i promovišu rusku kulturu**, izazov leži u nedostatku interkulturalnog dijaloga između **mladih iz Rusije i Srbije**. Takođe, **majke nisu u mogućnosti da učestvuju u kulturnim događajima** zbog poslovnih i porodičnih obaveza. Stoga se ključne preporuke odnose **na identifikovanje kulturnih potreba ovih ciljnih grupa od strane Ministarstva kulture i informisanja i razvijanje mehanizma za ostvarivanje kulturnih prava ovih ciljnih grupa i kulturnih aktivnosti, u saradnji sa Ministarstvom prosvete i Ministarstvom omladine i sporta, ali i organizacijama civilnog društva**.

U oblasti **zdravstvene zaštite**, Ministarstvo zdravlja i RFZO, u saradnji sa ruskom zajednicom i organizacijama civilnog društva, treba da **kreiraju poseban kanal komunikacije** na ruskom jeziku koji bi novopridošlim migrantima **jasno predstavio sve opcije za obezbeđenje zdravstvene zaštite u Srbiji i nacionalne aktere koji pružaju usluge zdravstvene zaštite**. Najefikasniji način ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu migranata iz Rusije **je njihovo uključivanje na tržište rada**, čime se omogućava i pravo na zdravstvenu zaštitu, kako osiguraniku koji je zaposlen, tako i članovima porodice.

Radi unapređenja **pristupa tržištu rada, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja i NSZ**, u saradnji sa ruskom zajednicom i organizacijama civilnog društva trebalo bi da kreiraju **poseban kanal komunikacije na ruskom jeziku**, koji bi omogućio ruskoj zajednici da se na jednostavan način informiše o mogućnostima i načinima regulisanja statusa, uslovima za zapošljavanje i samozapošljavanje, da imaju pristup linkovima na kojima se predstavlja potražnja na srpskom tržištu rada, uz opciju da i oni mogu da predstavljaju svoje kvalifikacije i postavljaju svoje ponude potencijalnim poslodavcima. Istovremeno, **NSZ i Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja i organizacije civilnog društva**, trebalo bi da uspostave kontinuirano i sistematično **informisanje poslodavaca** o novom zakonskom okviru za strance i o radnom potencijalu i kvalifikacijama zainteresovanih ruskih migranata. **NSZ, u saradnji sa Ministarstvom, međunarodnim akterima i organizacijama civilnog društva, trebalo bi da razvije aktivne mere zapošljavanja koje su namenjene isključivo strancima** i njihovim specifičnim karakteristikama. Tu se, pre svega, misli na uvođenje mere učenja **srpskog jezika** u svrhu zapošljavanja i **modeliranje** postojećih nefinansijskih i finansijskih mera zapošljavanja (podrška samozapošljavanju). Od samog dolaska u Srbiju i kroz zahteve za priznavanje kvalifikacija, nadležna agencija može **uspostaviti bazu podataka** sa socio-demografskim karakteristikama i kvalifikacijama Rusa koji žive i rade u Srbiji. Istovremeno, kroz dodatna istraživanja, moguće je identifikovati i dodatne profesije za koje se još uvek ne traži priznavanje kvalifikacija, a koje su deficitarne na srpskom tržištu rada.

Save the Children